

HECE TAŞLARI

Aylık Şiir Dergisi

22.sayı on5aralık 2016

BU SAYIDA**Âşık VEYSEL****Cumali Ünalı
HASANNEBİOĞLU****Nuri PEKSÖZ****Yasin MORTAŞ****Muhammed Emin
TÜRKYILMAZ****Âşık MUHSİNOĞLU****Mehmet NACAR****Prof. Dr. Saim
SAKAOĞLU****Osman AKTAŞ****Nihat MALKOÇ****Doç. Dr. İrfan GÖRKAŞ****Harun YILDIRIM****Seyit KILIÇ****Ekrem KAFTAN****HAYATI BİR DURUP DİNLEMELİK LAZIM**

Hayatı bir durup dinlemek lazım, nerede gamlanır ne türlü inler, kim kimin dışından içini dinler, dağlar mı derdine yaslanır durur, derdi mi dağların sırtına çıkar, oradan mı ses vadiye yayılır, gönül kulağını ne kadar açar, getirir mi göz uzağı yakına, hayatı bir durup dinlemek lazım.

Hayatı bir durup dinlemek lazım, hasret nasıl bir yol nerede başlar, nerede ayrılır insan insandan, kim kime kavuşur kimden kaçır, yangın neyden çıkar kül nasıl uçar, söz dilin altında nasıl yetişir, hangi yara hangi sözle sağalır, nasıl aşılır karabulutlar, hayatı bir durup dinlemek lazım.

Hayatı bir durup dinlemek lazım, yar yarın başında yarım akılla, yarı yara yara yarına yürür, *yarın diye bir şey yoktur* aslında, farkına varmadan olan bitenin, olacak olanlar anında olur, önümüz ardımız kesik bir köprü, gözümüzde büyütmeden dünyayı, hayatı bir durup dinlemek lazım.

Hayatı bir durup dinlemek lazım, halep çarşıları harebe olmuş, şam yandıkça aydınlanmaz karanlık, bağdat'ta toplanır yanlış hesaplar, musul bir meshebe peşkeş çekilir, kerkük türkü ağıt yakar durmadan, biz her akşam ekranların başında, çekirdek çitleriz çöp üretiriz, içimizde can çekişir insanlık.

Hayatı bir durup dinlemek lazım, nerde kanat vurur turgay bozdoğan, harun gülşen sabrın dal uçlarında, mehmet durmaz lafın bedesteninde, içi dolu bir söz arar durmadan, ökçeş evren çocuklarla konuşur, cengiz coşkun kendisiyle konuşmaz, yalnızlık avından dönmez atmaca.

HECE TAŞLARI

Aylık Şiir Dergisi

Genel Yayın Yönetmeni

Tayyib Atmaca

Yazışma Adresi

Haydarbey Mh. 32077 Sk.

Armada 2/D Blok Kat:2 Da:6

Onikişubat/K.MARAŞ

Telefon: 0535 391 92 50

hecetaslaridergisi@gmail.com

22. Sayı 15 Aralık 2016

ISSN: 2149-4509. (e-dergi)

VEYSEL USTADAN**MEKTUP**

Yeni mektup aldım gül yüzlü yardan
Gözetme yolları, gel deyi yazmış.
Sivr'alan köyünden, bizim diyardan
Dağlar mor menevşe gül deyi yazmış.

Beserek'te lale sümbül yürüdü
Güldede'yi çayır çimen bürüdü
Karataş'ta kar kalmadı eridi
Akar gözüm yaşı sel deyi yazmış.

Eğlenme gurbette yayla zamanı
Mevla'yı seversen ağlatma beni
Benek benek mektuptadır nişanı
Gözyaşım mektupta pul deyi yazmış.

Kokuyor burnuma Sivr'alan köyü
Serindir dağları, soğuktur suyu
Yar mendil göndermiş yadigâr deyi
Gözünün yaşını sil deyi yazmış.

Veysel bu gurbetlik kâr etti cana
Karıştır göçünü ulu kervana
Gün geçirip fırsat verme zamana
Sakin uzamasın yol deyi yazmış.

ALDANMA CAHİLİN KURU LAFINA

Aldanma cahilin kuru lafına
Kültürsüz insanın kulu yalandır.
Hükmetse dünyanın her tarafına
Arzusu hedefi yolu yalandır.

Kar suyundan süzen çeşme göl olmaz
Gül dikende biter diken gül olmaz
Diz diz eden her sineğin bal'olmaz
Peteksiz arının balı yalandır.

İnsan bir deryadır ilimle mahir
İlimsiz insanın şöhreti zahir
Cahilden iyilik beklenmez ahir
İşleği ameli hali yalandır.

Cahil okur amma alim olamaz
Kamillik ilmini herkes bilemez
Veysel bu sözlerin halka yaramaz
Sonra sana derler deli yalandır.

ÂŞIK VEYSEL**ANLATMAM DERDİMİ**

Anlatmam derdimi dertsiz insana
Derd çekmeyen dert kıymetin bilemez.
Derdim bana derman imiş bilmedim
Hiçbir zaman gül dikensiz olamaz.

Gülü yetiştirir dikenli çalı
Arı her çiçekten yapıyor balı
Kişi sabır ile bulur kemali
Sabretmeyen maksudunu bulamaz.

Ah çeker aşıklar ağlar zarınan
Yüce dağlar şöhret bulmuş karınan
Çağlar deli gönül ırmaklarınan
Ağlar ağlar göz yaşların silemez.

Veysel günler geçti yaş altmış oldu
Döküldü yaprağım güllerim soldu
Gemi yükün aldı gam ilen doldu
Harekete kimse mani olamaz.

SEN BİR CEYLAN OLSAN

Sen bir ceylan olsan ben de avcı
Avlasam çöllerde saz ile seni
Bulunmaz dermanı yoktur ilacı
Vursam yaralasan söz ile seni.

Kurulma sevdiğim gözelim deyin
Bağlanma karayı alları geyin
Ben bir çoban olsam sen de bir koyun
Beslesem elimde tuz ile seni.

Koyun olsan otlatırdım yaylada
Tellerini yoldurmazdım hoyrada
Balık olsan takla dönsen deryada
Düşürsem toruma hız ile seni.

Veysel der ismini koymam dilimden
Ayrı düştüm vatanımdan ilimden
Kuş olsan da kurtulmazdın elimden
Eğer görsem idi göz ile seni.

ŞİİR ÜZERİNE KONUŞMALAR -7-

ÇAĞIMIZDA BİR ALPEREN FETHİ GEMUHLUOĞLU

Cumali Ünal'dı HASANNEBİOĞLU

Bu konuşma, 4 Ekim 1995 tarihinde, İstanbul'da Cemal Reşit Rey salonunda, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen "Fethi Gemuhluoğlu'nu Anma Toplantısı"nda yapılmıştır. Okuyucunun, bu konuşmada sözü edilen kişi ve olayları, 1995 yılına göre düşünmesi ve yerine oturtması gerekmektedir.

Diğer konuşmacılar, Prof. Dr. Sadettin Ökten, Prof. Dr. Nabi Avcı ve Dr. İrfan Çiftçi'dir.

Fethi Gemuhluoğlu'nu, zaten çok az olan yazılarını ve yayınlanmış konuşmalarını okuyarak/dinleyerek tanımaya çalışmak, bende hep bir tarihî kişilik ile karşı karşıya olduğum duygusunu uyandırmıştır. Onu, duygu ve düşüncelerin yanı sıra, insanî aşkınlıkları veya zaafı ile hatırlamaya çalışanların, benimle aynı bakış açısını yakalamalarının hemen hemen imkânsız olduğu söyleyebilirim. Şunu da eklemem gerekli: Fethi Gemuhluoğlu'nun zaten çok az olan yazı ve konuşmalarını okurken, gözümün önünden Fethi Gemuhluoğlu'nun siması geçmez hiçbir zaman. Bazan görmediğim Yunus Emre'yi, bazan yine hiç görmediğim Dede Korkut'u, bazan da, hayalimde, sözleriyle bir sima kazandırdığım Hz Ali'yi görürüm Fethi Gemuhluoğlu'nun anıldığı bir ortama girdiğim zaman. Tuhafır, Fethi Gemuhluoğlu'nu, günümüzden yıllarca-yıllarca.. sonra, bu coğrafyada bizim kimliğimizin namusunu savunacak binlerce gencin sıfatında, hayâlen gördüğüm de çokkadır.

Öncelikle Fethi Gemuhluoğlu'nu kendi cisminin çerçevesi içerisinde, dünyamızın tahmin edilemeyen yaşına nispet edildiğinde, minicik sayılacak elli beş yıllık ömrü ile değerlendirelim. Ki; bu elli beş yılın, (herhangi bir insanın hayatı ile kıyasladığımızda) son derecede üretken, verimli, yararlı; kısacası dolu dolu bir ömür olduğunu görürüz. Daha doğrusu bu bereketi anlatabilmek için seçeceğimiz kelimeler, onu yakından tanıyanların indinde cılız kalabilir. Bu bakımdan ömrü boyunca devşirip olgunlaştırdığı duygu ve düşüncelerini, bir enerji kaynağı gibi, irtibatı olan herkese aktardığını söylemek zorundayız, özetle.

Fethi Gemuhluoğlu'nun dünyasını bir bıçakla üçe bölmek mümkün.

Birinci parça onun kişisel dünyasıdır. Anası, babası, eşi ve çocukları, hayli yekûn tutan dostları, hemşehrileri, Arapgirli... Bu parça, anlatacağımız tarihî şahsiyetin çekirdeğini oluşturmaktadır. Onun etrafını saran dünyanın, yani ikinci parçanın ipuçları da bu birinci parçada gizlidir. Mesela, Fethi Gemuhluoğlu'nun ümmî (ve fakat yaşama âlimi olan) anası, onun hamurunun ustaca şekillenmesinde belki de en önemli etkidir. Sözün, düşünceyi anlatmakta cüce kaldığı aşk ve şevk anlarını, "ana"sının özdeyişleri süsler ve açıklar. Fethi Gemuhluoğlu'nun konuşma ve yazma üslubu, edâsı bile bu sultan kadının renklerini ve çizgilerini taşır. Hayatının daha ileri dönemlerinde öğretmen, müşid, ağabey gibi vasıfları olan insanlar da etkilemişlerdir şüphesiz, ancak, temel etkinin anasından kaynaklanan o "Osmanlı" hava olduğunu düşünüyorum.

Analarla oğullar arasında, sanki konuşmaya gerek kalmaksızın, kalpten kalbe sessizce aktarılan kültürel miras, insanın düşüncesine temel olan yapıtaşları; Anadolu'nun tüm analarının duygularını birleştirerek ve yüzyıllarca olgunlaştırarak Yunus Derviş donunda, Bektaş Veli donunda, Anadolu birliğini bir daha bozulmamak üzere düğümleyen Yavuz Selim donunda, bir kimlik ve kişilik abidesi olarak onca enkaz arasında doğrulan Sultan Hamid Han donunda ortaya çıkabildiği gibi; günümüzde de geçmişten esen bir rüzgar olarak Fethi Gemuhluoğlu donunda ortaya çıkmıştır. **Ve bu büyük insanları, sanki Anadolu'nun tarihi içerisinde, tüm analar doğurmuştur. Ki; bu insanlar böylesine büyük ve velûd, böylesine bir tarih birikimini taşıyabiliyorlar.** Zamanın ve şartların, onlara bu misyonu yüklemesi için ortam hazırladığını bile düşünebiliriz. Onlar öyle zamanda ortaya çıkarlar ki, onların ortaya çıkmasından başka bir ihtimâl olmadığına yüzde yüz inanmak zorunda hissederiz kendimizi. Fethi Gemuhluoğlu'nun etrafındaki dünyanın, kendisini hep bu konuma ittiğini, ölümünün üzerinden şu kadar yıl geçtikten ve olaylar yeni durumları ortaya çıkardıktan sonra daha iyi anlıyoruz.

Fethi Gemuhluoğlu'nun dünyasının ikinci bölümü; kişisel dünyasından çıkar çıkmaz karşılaştığımız, yöresel (mahallî) dünyası, ulusal (millî) dünyası ve Türkiye dışındaki Türk ve İslam âleminin birleşerek bir bütün oluşturduğu kültürel ilgi dünyasıdır. Bu dünyanın kişisel dünyasına, yani birinci parçaya uzanan kökleri, üçüncü dünyasına, yani evrensel dünyaya uzanan dalları ve yemişleri vardır. Bir noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum: Bu parçalar birbirinden keskin yüzeylere ayrılmış değildir. Aksine hiç umulmadık zaman ve mekânda, mesela yöresel kültürünün ağırlığını hissettirdiği bir demde, birdenbire evrensel kültürü uç verebilmektedir. İşin tuhafı, o da bunun farkındadır. Arapgir'in yaşlı ve âma şairi Fehmi Gür'den "Cezayir Şehitleri Destanı" yazmasını/söylemesini isterken, bu kimlik ve kültür geçişinin farkındadır ve hemencecik durumu açıklamaya çalışır. En fazla beş yüz adet basan haftalık Arapgir Postası'nda, Keşmir'den Gana'ya İslam coğrafyası, Batı Trakya'dan Türkistan'a Türk coğrafyası nefes almaktadır. Bu da Fethi Gemuhluoğlu'nun kişiliğinin aynası konumunu taşımaktadır. Tüm duygu ve davranışlarında bu ölçünün izlerini görmek mümkündür. **Evrensel dünya, sözün yetersiz kaldığı bir anlatımın dünyasıdır.** Yeryüzüne ait olan her şeyin ululanıp kutsandığını görmekteyiz. Allah'ın yarattığı her şeye saygı duyulduğunu fark etmekteyiz. Yunus'un "Yaradan'dan ötürü yaratılanı hoş görme" eğilimi Fethi Gemuhluoğlu'nun bütün hayatı boyunca dikkatle uyguladığı bir kuraldır.

Laf olsun diye gelişigüzel tekrarlanan, uygulaması olmayan bir fantezi ya da hayal değildir. *Fethi Gemuhluoğlu*'nun cenaze merasimi, bu zorluğu nasıl başardığının canlı bir örneğiydi. Her yaştan, her cinsten ve her düşünceden insanın aynı duyarlılıkla cenazeye muhabbet göstermesi, bu başarılı uygulamanın bir kanıtı ve göstergesidir.

Allah'ın Rahman ve Rahim sıfatını, bu ikisi arasındaki ince farkı, birçok kişi bilir. Bilir de uygulamada bunu yerine getirmek, evrensel boyutta yetmiş iki milleti, bir bahçedeki değişik çiçekler gibi bir güzellikler bileşkesi olarak kabul etmek zordur. *Neyzen Teyfik*'ten bahsederken onu tekrîm ederek "*kaddesellahu sırrahü'l-aziz*" diyor, bu bakış açısı doğrultusunda. Ancak, "*Ieyli ven-nehar bedmest*" olduğunu vurgulayarak "*Allah sırrını kutsasın*" diye dua ettiği, "*Büyük Hazret-i Neyzen*" diye tesmiye eyleyerek onurlandırdığı Neyzen ve benzerlerine gösterdiği alçakgönüllülük nasıl sahici ise; "*Büyük Reşid Paşa'dan Bülent Ecevit'e kadar*" ihanet çizgisini anlamak için yücelere çıkıp, en keskin sözlerle yargılamaktadır ki, o da aynı derecede sahicidir. *Fethi Gemuhluoğlu*'nun sırrı da, bu davranışının yüceliğinde gizlidir gibi gelir bana.

Fethi Gemuhluoğlu'nun dünyasının üç yüzünü, üç dilimini, üç bölümünü vermeye çalıştım şimdiye kadar. Elbette ki; bunun yan yüzleri, yan kolları, yan bölümleri de vardır. Sözü köpürtüp artırmak mümkün. Bu çerçeveyi yeterli görerek, *Fethi Gemuhluoğlu*'nun sizlere mutlaka anlatmam gerektiğine inandığım başka yönlerine çekmek istiyorum dikkatlerinizi.

Fethi Gemuhluoğlu'nu üç temel tespit ile anlatmak mümkün:

1-Geçmiş çok iyi anlamış ve değerlendirmişti,

2-Kendisine biçilen ömrü aşkla, şevkle, dolu dolu ve çok güzel bir biçimde yaşadı,

3-Geleceğe ait çok doğru tahminleri vardı.

Zaman birçoğunun gerçekleştiğini, *Fethi Gemuhluoğlu*'nun anlattığı gibi gerçekleştiğini gösterdi bize. Yazdığı ve konuştuğu geleceğe ait, kehanet sayılacak bazı tahminlerinin de, gelecek nesiller görececek doğrulandığını. *Bizi idare edenlere, bu tahminleri ve onların gerekçelerini iyi anlayıp tedbirler almak düşer. Bu ülkeyi idare etmeye talip olan herkesin de bu tesbitleri dikkate alması gerekir.*

Size öncelikle çok güncel olan bir tespitinden söz etmek istiyorum. Dünyasını değiştirmesinden yaklaşık iki yıl önce, 22 Kasım 1975 günü, daha sonraları "*Dostluk Üzerine*" adıyla yayınlanan konuşmasının bir yerinde azarlıyor bu coğrafyada söz konusu tarih diliminde yaşayanları; yöneticileri, siyasetçileri, aydınları, sanatçıları, halkı...

"Hanedan-ı Âl-i Osman'ın mülkünü particilik yaparak 1912'den 1920'ye kadar bitirdiniz. Eskiden vali gönderdiğiniz yerlere şimdi sefir-i kebir gönderiyorsunuz." diyerek utanmamız gerektiğini söyleyerek, tarihe dost olmamız gerektiği gibi, coğrafyaya da dost olmamız gerektiği zaruretini ortaya koyduktan sonra, dikkat ediniz, bundan yıllarca önce aynen şöyle söylüyor: "*Türkiye bir iç harbin eşiğindedir. Bir doğu-batı meselesi çıkabilir. Anadolu Beylerbeyliğini bile size çok görürler.*" Her gün televizyon haberlerini seyredenler dikkat ediyorlar. Anadolu'nun doğusuna askerlik için giden ve bir tabut içerisinde geri dönen Doğu ve Güneydoğu'dan olmayan çocuklarımız, Anadolu'nun batısı sayılacak bölgelerinden olan ve **şehid olan çocuklarımız, kendi ölümleriyle sanki basiretsizleştirmemizi haykırmaktadırlar. Fethi Gemuhluoğlu'nun yıllar önce altını çizdiği gerçek ise hâlâ taze ve bakir bir fikir olarak ortada durmaktadır. Etkili ve yetkili, kimsenin aklına bu sözün ihtiva ettiği mânâ üzerine düşünmek ne yazık ki gelmemektedir. Ne zamana kadar? Allah korusun, Anadolu Beylerbeyliği'nin avuçlarımızın arasında kayıp gittiğini gördüğümüz güne kadar. Bu günü yaşamak istemiyorsak, öncelikle tarihe ve coğrafyaya dost olmak fikrinin gereğini eğitimde, basında, devlet yönetiminde acilen uygulamak ve gerçekleştirmek zorundayız.**

Geçenlerde *Arnold Toynbee*'nin bir beyanına rastladım: "*Osmanlı medeniyeti durmuş, inkıza uğramış bir medeniyet değildir, durdurulmuş bir medeniyettir.*" diyor *Toynbee*.

Osmanlı'nın varlığının sebebini çok iyi anlamış olan *Fethi Gemuhluoğlu* ise yıllar önce söz konusu konuşmasında aynen şöyle diyor: "... **bu büyük Osmanoğlu, İlay-ı Kelimetullah üzerine halkedilmiş olan Osmanoğlu, İlay-ı Kelimetullah kendisine verilmiş olan Osmanoğlu ve alınmamış olan Osmanoğlu; verilmiş de alınmış değil, buna bilhassa işaret ederim, aklımızı başımıza devşirelim, bu emanet onlara verilmiştir fakat alınmamıştır! Bunu gönlünüze nakşedin! Gönlünüze menkûş hale getiriniz. Bu emanet verilmiştir, alınmamıştır, Mintarafillah'tır, mintarafillah kaldırılabilir. Mintarafillah kaldırıldığına dair bir işaret yoktur.**" *Toynbee*'nin yıllar sonra bilimin verileriyle ulaştığı gerçeğe *Fethi Gemuhluoğlu*, tarihle barışık bir insanın gönül gözüyle bakınca, bu bakışın, nice derin olacağına dair örnekle, kalbiyle, yıllar önce ulaştığını göstermiştir.

Batının, büyük addedilen devletleri, yıllar sonra ortaya çıkabilecek muhtemel menfaatleri için bile, dünyanın başka yerlerindeki insanları ezip yok edebilmektedirler. Bugün Amerika'nın üstlendiği Bosna/Kuveyt çelişkisinde açıkça ortaya çıkan çifte standart, batılı ülkelerin menfaat/insan meselesinde kendi çıkarlarını nasıl acımasız bir biçimde her şeyin üzerine çıkardıklarını göstermektedir. Bu durum batı için yeni değildir. *İngiltere, Fransa, Almanya, Fethi Gemuhluoğlu*'nun yaşadığı tarih diliminde, dünyanın çeşitli bölgelerinde insanı ve daha da önemlisi insanlığı biçip geçmiştir. Özellikle *İngiltere* için *Fethi Gemuhluoğlu*'nun bugün gerçekleşen bir niyazı, bir temennisi vardır, ezilen mazlum insanlar adına.

Fethi Gemuhluoğlu der ki: "**Onları (İngilizleri-C.Ü.) yakın bir gelecekte adalarında Galliler ve**

İskoçlar arasında kindar bir didişme içerisinde görmek dünyanın dört bir yanında kan ve ateş çilesinden, kahır ve ıstırap çemberinden geçen insanları mes'ud edecektir.” İrlanda Kurtuluş Ordusu'nun (IRA) İngiltere devleti ile kanlı çatışması, İngilizlerin yeryüzü insanına tarih boyunca siyaset ve kurnazlıkla çektiği eziyetin bir intikamı olmaz mı? *Fethi Gemuhluoğlu*'nun olabileceğini söylüyor 19 Nisan 1957 tarihli Arapgir Postası'nda.

Fethi Gemuhluoğlu'nun kendi tabiriyle, el kadar olan bu kasaba gazetesinde, yıllarca sonra doğruluğu kanıtlanan birçok düşünce, o günün belki de kehanetleri olarak yer almıştır. 11 Temmuz 1958 tarihli Arapgir Postası'nda, Macar İhtilalinin iki yiğit evladı *İmre Nagy* (Başbakan) ve *Pal Maleter*'in (ihtilalin askeri şefi) öldürülmesi üzerine, *Amerika ve İngiltere* başta olmak üzere, batının duyarsızlığını kınayan yazısını, yürek coşkunluğu içerisinde bugün gerçekleşen bir tahmini öne çıkarmaktadır. Demektedir ki *Fethi Gemuhluoğlu*: **“Yakın bir gelecekte, milletler istiklâle, insanlar hürriyete kavuşacaklardır. Halklar kendi kahramanlarını nasıl ebediyen unutmazlarsa, Nagy ve Mateter'in de isim ve hatıraları, milletdaşlarının kalbinde ve Macar tarihinin şerefli sayfelerinde asla silemeyecektir.**” Doğu Avrupa ülkelerinden komünizmin kovulmasından sonra milletler, kendi kahramanlarına sahip çıkmaya başladılar. Çoğunun hatırlayacağı gibi *İmre Nagy ve Pal Mateter'in itibarı iade edildi*. Büyük bir törenle Macar milleti bu iki kahramanının sevgi ve saygısını izhar etti. Böylelikle Macar Milleti, resmi ve gerçek dışı tarihinin yanlış ve yanlış değerlendirme ile hain ilan ettiği iki kahramanına kavuşma imkânını bulmuştur.

Fethi Gemuhluoğlu'nun sık sık kullandığı bir söz vardır: **“Gözü olana sabah ışımuştur!”** Hazreti Ali'ye ait bu söz, ülkemizin bu gününü yönetenler ve yarınını planlayanlar için çok önemli olmalıdır. *Fethi Gemuhluoğlu*'nun bir “gözü” olduğu için, ışıyan sabahın ilk ışıkları arasında, geleceğin gerçeğini net bir görüntü olarak görebilmiştir. Siyasetle iştigal edenler, ülke yönetenler veya yönetmeye talip olanlar bu gibi tesbitleri, son derece dikkate almalıdırlar. **Bu ülkeyi yöneteler veya yönetmeye talip olanlar, günü kurtarmak yerine, günün gerçeğini hakkını vererek yaşayıp, gelecek için sağlıklı yapılanmaların temelini atmayı bilmelidirler, geleceğe oynamayı öğrenmelidirler. Ufuklarını genişletebilmeli, tarih suuruyla oluşturdukları zemine bastıkları ayaklarını, geleceğe yönelttikleri hayallerine ulaşmak için bir atlama aracı olarak kullanabilmelidirler. Kendi hanelerinde olan biten için başkalarını suçlayan insanlar gibi olmamalıdırlar; yani kendi ülkelerinde olup biten her türlü olumsuzluk için, başka ülkeleri ve insanları düşman gösterip kendi başarısızlığını örtmeye çalışan kötü politikacıları iyi tanımalı ve emanetini onlardan alabilmelidir bizim insanımız. Hiçbir partinin hatırı, bu ülkenin geleceğinden önemli değildir.** *Fethi Gemuhluoğlu*'nun, asıl bu günleri yaşaması gerekir diye düşünmek, ilahi kadere bir isyan sayılabilir. Onun için Türkiye'de yaşayan her insana, ayrı ayrı kendini *Fethi Gemuhluoğlu*'nun yerine koyup, ülkemiz ve insanımız için yapılması gereken ilk şeyi **“birbirimizi sevmeyi”** hatırlatmalıyız.

Fethi Gemuhluoğlu'nun en önemsediyim yanını en sona bıraktım. İnsan sarrafi olma, insanı onarma ve yetiştirme ustası olma, insanı anlama ve ona saygı gösterme hassası taşıma; *Fethi Gemuhluoğlu*'nun hayatını verdiği sırdır. Şimdi rahmet-i Rahman'a kavuşmuş olan *Prof.Dr. Mehmed Çavuşoğlu*, bir anma toplantısında, şöyle söylüyor *Fethi Gemuhluoğlu* için: **“Bugün Türkiye'de birçok arkadaş sokakta adam öldürmüyorsa, tarihini, milletini, milliyetini, dinini, imanını inkâr etmiyorsa, anasına babasına küfretmiyorsa, benim bildiğim birçok arkadaş O'ndan, Fethi ağabeyden telkîn almışlardır. Birçok arkadaş bu memleketin, O'nun anladığı ve O'ndan gelen ilhamla benim anladığım mânâda gerçek çocukları olmuşlarsa bu memleketin, tekrar Fethi Ağabey'in telkîni iledir. Ben onlardan biriyim...”** diyor ve anlatıyor rahmetli Çavuşoğlu Hoca, insan yetiştirmek uğruna *Fethi Gemuhluoğlu*'nun ne eziyetlere katlandığını, neler çektiğini; ancak, ne iyi sonuçlar aldığını, ne bereketli ve verimli bir ekin ektiğini de anlatıyor.

Şimdi rahmetli olan bir başka sevgilimiz *Cahit Zarifoğlu* da : **“Fethi Ağabey gitti. Hepimize bir kalbimiz bulunduğunu, gözü yaşlı olmak gerektiğini anlatarak gitti.”** diyor *Yaşamak*'ta.

Bugün Fethi Gemuhluoğlu'nun ektiği tohumların, diktiği fidanların meyvesini yiyor Türkiye, o hasılatla ambarlarını dolduruyor, insan açığını-mütekâmil insan açığını- kapatmaya çalışıyor Türkiye. Fethi Gemuhluoğlu'nun ve Fethi Gemuhluoğlu gibi düşünenlerin ve Fethi Gemuhluoğlu'nun sevdiklerinin ve Fethi Gemuhluoğlu'nu sevenlerin rantını yiyor Türkiye.

Onun düşünce ve siyaset ufkumuza eklediklerinin yorumunu yapıyoruz, değerlendirmesini yapıyoruz bugün. Hepinize, elinizi yüreğinize koyup düşünmeniz ricasıyla soruyorum: **Peki ya yarın?**

Yarın için hazrlığımız nedir?

Önce kendimiz için, sonra sevdiklerimiz için, ülkemiz için;

Türkistan, Balkanlar, Ortadoğu için.

Yeryüzü için üstümüze düşeni yapıyor muyuz?

Bizden öncekilerin yaptığı, bizim de özenerek anlattığımız duygu, düşünce ve davranışlara sahip miyiz?

Fethi Gemuhluoğlu, tarihi bir kişilik olarak *Yunus'un, Hacı Bektaş'ın, Yavuz'un Abdullhamid'in* ve daha nicelerinin seyri sefer eylediği güzellikler deryasındaki yerini aldı. *Hacı Bayram Veli'nin* o ünlü şiirini hatırlıyorum hep: **“Bayramım imdi, bayramım imdi/Bayram ederler yâr ile şimdi..”**

Onlar Yâr ile bayram ederken, bizler de onların, o erenlerin himmetini dileyelim; bir torbayı bile dolduramayan “alıç”ımıza karşılık olarak.

YUNUS SOYLU OZAN: ÂŞIK VEYSEL

Nuri PEKSÖZ

Sevda ateşten bir gömlek oralarda. Uzak bir çağrışımla anlatır olduk o diyarları. Yunus edalı sözler, Veysel edalı sözler... Ahmet Kudsi Tecer, babasının Erzincan'daki köyünü kastederek “ Orda bir köy var uzakta/ O köy bizim köyümüzdür.” derken Anadolu'daki sesleri özlemiş olmalı. Sonra “Söylenmemiş bir masal” denildi o diyarlar için. Susuz yolcularını bekleyen çoban çeşmeleri, yollarda kalanların matemini...

“İstanbul aydın” dedim. Savaşın en buhranlı günlerinde Anadolu'yu tanıdı. Kalem sahipleri, kelim sahipleri romantik bir memleketçi söylem geliştirdi. Okulsuzu, yolsuz, ilaçsız bırakılmış bir ülkenin üstüne ağıtlar söylendi. İnanmış insanların diyarıydı Anadolu, sabrın ve cehdin diyarıydı. Mütevekkil insanlar direndi düşmana, yorgun ve yoksul çıktı savaşlardan.

Veysel'i büyüten toprak bir masal ülkesi değildi. Salgın hastalıklarla çocuklar ölüyor, ya da Veysel gibi bu hastalıklarla gözlerini kaybediyordu. Veysel 1894 yılında Sivas'ın Şarkışla kasabasına bağlı Sivrialan köyünde dünyaya gelir. Çocukluk dönemi Osmanlı devletinin hızla yıkılışa gittiği bir dönemdir. İşte savaşların (Balkan savaşı, 1. Dünya savaşı, Kurtuluş Savaşı) ölümlerin, kaybedişlerin matemini derinden hissederek bir “küçük dünya” kurdu kendine. Yedi yaşında gözlerini kaybeden şair çileyle olgunlaşır. Cemaat idrakinden çok bir cemiyet bilinci kazanır. Savaşa uğurlanan askerleler birlikte “eline kına yakılmamış” bir genç olur Veysel. Er sayılmamanın yoksunluğu üzer onu.

Eşinin ifadesiyle “gözlerini gönlüne çevirmiştir.” İçinde çırpınan denizi keşfetmek oradan inciler çıkarmak için. Yirmili yaşları onun dertlerle, acılarla kaybedişler ve ihanetlerle yüzleştiği yıllardır. İnsan yaşadığını bilir bana göre. Yaşadı Veysel... İlk evlilik hüsrarla bitti. Çocuklarını, anne ve babasını kaybetti. Babası Veysel için çok önemliydi. İlk sazını o getirmiş ilk şiirleri ilk ezgileri babası ona ezberletmişti. Ona, peygamber dostu bir ümmenin adını verdi. Yemen çöllerinde doğan” Üveysilik” adı verdiğimiz ümmi bir velayet yolunun simgesi Veysel Karani. Kadere talebe olmuştu bir kere. Hamları pişiren bir ıstırap ateşi yakardı talih.

*“Takkirden gelene tedbir kılınmaz,
Ne kılayım çare ben simden geri?
Yaram türlü türlü merhem bulunmaz,
İstersen merhem çal şimden geri.”* (Dostlar Beni Hatırlasın)

1931 yılında Ahmet Kudsi Tecer'le tanışır. Halk kültürüne büyük hizmetleri olan Tecer aşığı çok beğenir. Onda şair kumaşı olduğunu fark eder. Veysel'e “halk şairi olduğuna dair bir belge” verir. Bu belge şairin cesaretini artırır. Tecer, sadece bir şairi değil bir insanı da fark etmişti. Verilen para ödülü kabul etmeyen bir âmâ ozan. Bozulmamış bir taşra delikanlısı.

Veysel'in Cumhuriyetin onuncu yılında yazdığı şiir çok beğenilir. Nahiye müdürü bu şiiri Ankara'ya gönderelim derse de Veysel: “Bu şiiri Ankara'ya ben götürürüm.” der. Üç aylık bir yolculuktan sonra Ankara'ya varır. Ankara, İran Şah'ını karşılamaya hazırlanmaktadır. Veysel hırpani kıyafetleriyle sazına tel almak için gittiği iş hanına alınmaz. Ertesi gün “Hâkimiyet Milliye “ gazetesini Veysel'in şiirini yayımlar.

Veysel, eskilerin afet dediği şöhrete yavaş yavaş yaklaşmaktadır. İstanbul radyosuna çıkan şair bütün yurtta tanınmaya başlar. Sonraki yıllarda Veysel'in şöhreti hazmettiğini görmekteyiz. En güzel şiirlerini bütün yurtta tanındığı yıllarda söyler. Köy enstitülerinde öğretmenlik yaptığı yıllar onun için çok verimli geçer. Toprak şiirini Çifteler Köy Enstitüsü'nde yazar. Toprağa bu kadar mana veren Veysel'in beslendiği tasavvuftu. “Aynı vardan var olmuşuz/ Sen altınsın ben baş mıyım?” derken yaratılışa vurgu yapıyordu. Toprak tasavvufta anâsırı erbaadan (dört unsur: torak hava, su ve ateş) biridir. Torak tevazu ve cömertliği sembolize eder. İnsanın mayasıdır elbette.

*“Dileğin varsa iste Allah'tan,
Almak için uzak gitme topraktan.
Cömertlik toprağa verilmiş Hak'tan,
Benim sâdik yârim kara topraktır.”* (Dostlar Beni Hatırlasın)

Gözleri âmâ'dır, bir özürlü olarak yaşamış hayatını idame etmiştir. Kadere isyan görülmez şiirlerinde. Oysa edebiyatımız kadere talihe isyanla doludur. Oysa insan anacak bahtına rıza göstererek acılara tahammül gösterebilir. Acılardan ilaç edinen âşık mütevekkil bir anlayışla hayata bakar. Bazen talihe karşı sitem etse de bu teslimiyet şiirlerinde hissedilir.

“*Âşıklara gurbet bülbüle firkat,
Derdimi sorarsan dürülü kat.
Ey gönül derdinden etme şikâyet,
Yüce dağlar gurur duyar karından.*

Şiir ve hüznün birbirine uyumlu iki kavram. Hüznün emzirilmiş şiir kalbe riya olmayan bir samimiyet öğretir. Yaşanmış sözün rengi başkadır. Ayrı bir tadı vardır hazmedilmiş lafzın. Veysel’in şiirinde yaşanmışlık vardır. Yaşadıklarının bilgesidir şair. Yaşadığı acılar mısralarına ayrı bir ruh katar. Şathiyelere fazla başvurmaz. Gelenekten beslense de güncel olanı söyler. Bir cemiyet adamıdır ve milletine karşı sorumludur. İdeolojik ayrımcılıktan uzak durmuş memleketin sorunlarını işlemiş birlik ve beraberliği vurgulamıştır. Tasavvufi bilgelikle iyi ve güzel olanı nasihat etmiştir. Bazı şiirlerinde bir arif gibi telkin eden bir üslup geliştirmiş, bazen de güncel konularla ilgili duyarlılığını dile getirmiştir. Bütün Anadolu insanında görülen Hakk’a muhabbet onda samimi bir niyaza dönüşür.

“*Ben ne idim ben ne oldum?
Kâhi doldum, kâh boşaldım,
Yandım, yakıldım, kül oldum,
Senin yolunda, yolunda.*”

Veysel, yokuşa akan bir ırmaktı. Yorgundu bulanıktı, derindi. Membaini biliyordu. İnsanları ayırt etmezdi. Mezhep ayrımcılığı yerine birlik ve beraberliği savunurdu. Dönemin Marksistlerinin tezgâhına düşmemiştir.

“*Allah birdir Peygamber Hak,
Rabbül âlemdir mutlak,
Senlik benlik nedir bırak,
Söyleyin geldi sırası.*

...

“*Yezit nedir ne kızılbaş?
Değil miyiz hep bir kardaş?
Bizi yakar bizim atası,
Söndürmektir tek çaresi.*”

İnançsızlığı bir üstünlük, sözde yenilik gibi algılayan sözde aydın takımı, halkın bütün dini değerlerine savaş açmıştı. Bütün dini değerleri hurafe sayan yarı aydın tipler İslam dinini ve medeniyetini yok sayıyorlar, Batı’yı yanlış tercüme ederek avangart bir söylem geliştiriyorlardı. Sağlığında şairi en çok yeren, eleştirenler bunlardı. Âmâ ozanı kullanmak istiyorlardı.

Veysel’de Hakk sevgisi vardı elbette. “İhsan” sahibi olacak kadar bu yakınlığı mısralarında bulmak mümkündür.

“*Saklarım gözümde güzelliğini,
Her neye bakarsam sen varsın orda.
Kalbimde gizlerim muhabbetini,
Koymam yabancıyı sen varsın orda.*”

İnsan hep muhtaçtır yaratana. **Biz, insanı (yüz yüze geleceği nice) zorluklar içinde yarattık.**

(Beled suresi 4. Ayet) Hayatın bu zorluklarının elbette birçok hikmeti var. Bu hikmetlerle âdemoğlu gerçek insan kimliğini kazanır. Rabbine sığınır, sadece Rabbini tazim eder.

“*Göz gezdirdim dört köşeyi aradım,
Ne sen var ne ben var bir tane gaffar.
İstersen dünyayı gez adım adım,
Ne sen var ne ben bir tane gaffar.*

“*Coşar deli gönül misal-i derya,
Mecnun'a sahrada göründü Leyla,
Gördüğün güzellik hepisi Mevla,
Ne sen var ne ben bir tane gaffar.*

“*Neyim ne olacak elde neyim var,
Karac'oğlan dertli Yunus soyum var,
Mansur'a benzeyen bazı huyum var,
Ne sen var ne ben bir tane gaffar.*

Bu Hakk sevgisi birçok şiirinde vardır Veysel’in. Kendi ifadesiyle Yunus soylu bir ozandır. Azerbaycanlı şair Bahtiyar Vahapzâde bu benzerliği fark etmiş yüce gönüllülerdendir.

“Her çiçekte, her boyada, her seste, her nefeste, her duyulanda, mana aktaran yaratının sırrını izleyen kendinin büyük selefi Yunus Emre tefekkürü ile konuşmadı mı? Bütün bunlar Yunus’ta gördüğümüz hakikat aktarışı değil midir? Öyle bil ki çocuk yaşlarında gözlerini kaybeden Veysel, Yunusun gerçek çırağı olmuştur.” (Kaynak Ali Şamil, Folklorşinas Puplicist)

Veysel gelenekteki ermiş Âşık formuna kendini sokmaz. Araştırmacılar şairi ermiş ozanlar zümresine dâhil etseler de onda daha çok bir halk adamı, sembollerle örtülmemiş bir gerçeklik vardır. Sürekli bir olgunlaşma süreci şiirlerinde kendini gösterir.

“*Yüzlerimi yere vurdum, süründüm,
Çok dolandım ırmak oldum göründüm,
Eleklerden geçtim, yundum arındım,
Kâmilane karlı renge boyandım.*”

Kırklı yaşlarda bir fetih yaşadığını kendisi söyler. Ancak bunun nasıl bir hal olduğunu anlamak güçtür. Hakkın insanı teskin ettiğini söyler mutasavvıflar. Bir inşirah yaşamış olabilir.

Yunus soylu ozan 21 Mart 1973 tarihinde Rahmeti Rahman’a kavuşur. “Öz sabırlıyla gönlünü teskin eden” şair çilenin olgunlaştırdığı bir çınardır edebiyatımızda. Anadolu bir nebze teskin edilmişti Veysel’in ezgileriyle. Dostlarının sofrasında hep olacak Veysel.

“*Var mıdır dünyaya gelip de kalan,
Gülüp baştanbaşa muradın alan,
Muradı maksudu hepsi yalan,
Ölümü dünyada hakikat gördüm.*”

SUSUZ KUYU RİSALESİ**Yasin MORTAŞ****(Ay'ın kırılan güneşi)****-ikiz mısralar-***

Baktın mı kuyuya yârim Çölün aşk kubbesi yâr	gördün mü Yusuf'unu böldün mü tan uykunu
Kinin damarını çek Ah güzellik bahçesi	kopsun şer ipleri düştü aşk redifleri
Akşam /uzlet defterim Kalemi kör zamanın	ışığı sönen Ay'ım kalmadı aşka Say'ım
Suya güneş değdi mi Yıkasın dua beni	abdestimde leke var göğü tutsun hû hû'lar
İssiz bir aşk kuşuymuş Dalı kırık akşammiş	şu kentin yalnızlığı sevgili karanlığı
Kuyu güneşler saklar Simama bak sevgilim	Züleyha aynam benim silinmez mahyam benim

** şiiri karşılıklı, alt alta, üst üste, aşağıdan yukarı, çapraz her ne şekilde okursanız şiir okumuş olursunuz.*

TOPRAĞA YANIK BİR ŞİİRBAZ

Muhammed Emin TÜRKYILMAZ

20. Yüzyıl Âşık Edebiyatı denince akla gelen ilk isim olan Âşık Veysel Şatıroğlu, âşıklık geleneğini sazı, sözü ve gönül gözüyle harmanlayıp servise sunan eşsiz bir aşçıdır. Tadı damağımızdan gitmeyen onlarca şiiri, gönüllerimizin bam tellerine halen dokunmakta, yaralarımıza ecza mahiyetinde nüfuz etmeye devam etmektedir.

25 Ekim 1894 tarihinde ozanlar diyarı Şarkışla'nın Sivrialan köyünde annesi Gülizar hatunun tarlaya giderken dünyaya getirdiği Âşık Veysel, yedi yaşına kadar yeşil bağların, mavi suların, sarı başakların ne demek olduğunu dünya gözüyle görüp anlamış, sezmiş, belleğine kaydetmiştir. Ancak yedi yaşına geldiğinde ise o dönemin yörede yaygın olarak görülen ve daha önce iki kız kardeşini hayattan koparan çiçek hastalığı, Veysel'i iki gözünden birden etmiş, dünyasını karartmıştır. Kendisi o dönemi şu şekilde aktarmıştır: "Çiçeğe yatmadan evvel anam güzel bir entari dikmişti. Onu giyerek beni çok seven Muhsine kadına göstermeye gitmişim. Beni sevdi. O gün çamurlu bir gündü, eve dönerken ayağım kayarak düştüm. Bir daha kalkamadım. Çiçeğe yakalanmışım... Çiçek zorlu geldi. Sol gözüme çiçek beyi çıktı. Sağ gözüme de, solun zorundan olacak, perde indi. O gün bugündür dünya başıma zindan..."

Gönül gözüyle şiir yazmanın mümtaz temsilcisi Âşık Veysel'in şiir anlayışına bakacak olursak, doğaya duyduğu özlem bariz bir şekilde kendini gösterir. Yeri gelir;

*"Bahar gelir kudurursun,
Kızılırmak seni seni.
Ne uyursun ne durursun,
Kızılırmak seni seni."* dizeleriyle ömrü boyunca kıyısında gezip görmeyi beklediği tüm nehirlerle

Kızılırmak özelinde seslenir, yeri gelir;

*"Veysel'de kalmadı hiç sabrı karar,
Gün gündün ediyom ömrümden zarar,
Bizim ele selam edin turnalar,*

Açtı bahar çiçekleri Ada'nın" dörtlüğüyle baharın, yeşilin şefkatli yüreğine sitemle karışık selamını iletir. Ancak Âşık Veysel'in en büyük hasreti, özlemi, sevdası hiç şüphesiz bahara ve çiçeklere karşı değil, bizzat baharı sinesinde büyüten kara toprağa karşı olmuştur.

*"Dost dost diye nicesine sarıldım,
Benim sadık yârim kara topraktır.
Beyhude dolandım boşa yorulduğum,
Benim sadık yârim kara topraktır."*

Toprak kokan şiirlerinin yanı sıra barışa, kardeşliğe vurgu yapan, her türlü ayrımcılığa karşı başkaldıran bir yön de mevcuttur Veysel şiirinde.

*"Beni hor görme gardaşım,
Sen altınsın ben tunç muyum?
Aynı vardan var olmuşuz,
Sen gümüşsün ben sac mıyım?"*

Veyahut

*"Kur'an'a bak İncil'e bak,
Dört kitabın dördü de Hak,
Hakir görüp ırk ayırmak,
Hakikatte yüz karası."* dizeleriyle şu günlerde daha da çok ihtiyaç duyduğumuz karşılıklı sevgi ve anlayış ortamına kendi dönemimden gülfidanları uzatmaktadır.

Kısaca ele alacak olursak, Âşık Veysel'in iki gözünü kaybetmiş olması yaşama umudunu, şiir aşkını, şükürünü hiçbir şekilde kaybettirmemiş, dünyayı gönül gözüyle sezmenin nelere kadir olacağını gözler önüne sermiştir. 21 Mart 1973 tarihinde cananına, sadık yâri kara toprağına erişip Hakk'a yürüyen Âşık Veysel, biz okurlarına miras olarak onlarca şiir, kulaklarımızda tınısı kalmış birçok beste ve 79 yıla sığmış dolu dolu, ibretlik bir hayat hikâyesi bırakmıştır. Mekânın cennet olsun İnşallah büyük usta...

*"Eşim dostum yavrularım,
İşte benim sonbaharım,
Veysel karanlık yollarım,
Gelmez yola gidiyorum..."*

İSTERİM / TÜKENMESİN**Âşık MUHSİNOĞLU**

Herkesin bir dileği var âlemde
Benim de bir dileğim var, isterim
Çizdim fani varlığı bir kalemde
Ölümsüz yitimsiz bir yâr isterim

Âşık değil, kapında kul istersin
Bülbül gibi şakıyan dil istersin
Sen zemheri ayında gül istersin
Ben ağustos ayında kar isterim

Hakikatin ifadesidir masal
Adaletin güçlü sesidir masal
Üç elmanın tek adresidir masal
Gülen ayva ağlayan nar isterim

TÜKENMESİN

İnsan hayal eder, gönül ister ki
Deniz kurumasın, göl tükenmesin.
Hedefe ulaşsın yollar yeter ki
Yürüyüp gidelim, yol tükenmesin.

Gönül nice geniş, göğüs nice dar
Bu can nasıl olsa bu tene sığar
Yeter ki şarkılar susana kadar
Bülbül gücenmesin, gül tükenmesin

Say ki her yeni aşk eski bir oyun
Yücelirsin aşka eğdikçe boyun
Leyla'yı büyüten çölü koruyun
Kays'ın dolaştığı çöl tükenmesin

Söz söylemek susmanın yarısıdır
Âşık olmak ruhun başarısıdır
Muhsinoğlu bugün bal arısıdır
Şiir kovanında bal tükenmesin

UZAK DUR BENDEN**Mehmet NACAR**

Hüznümle oynama baş başa bırak
Gelmene gerek yok uzak dur benden.
Kahretmek uğruna şeytana çırak
Olmana gerek yok uzak dur benden.

Vefasız âlemde bir dünya kurdum
Yalanı savundum gerçeği vurdum
Ne kadar aradım, kimlere sordum
Bilmene gerek yok uzak dur benden.

Sevdamız inşaat yüreğim arsa
Sayende batırdım servetim varsa
Şefkatle koyarak kalbimi örse
Dilmene gerek yok uzak dur benden.

Gözlerin karşımda Hayber Kalesi
Ömrümü tüketti savaş çilesi
Başıma yeniden bir aşk belası
Bulmana gerek yok uzak dur benden.

Yaralı adamdan bekleme fayda
Pişmanlık dilekçen geçmiyor kayda
Göğsümde kurduğum sırça sarayda
Kalmana gerek yok uzak dur benden.

İçinden kovuldun ruhumda evin
Kahraman derdisin vurduğun devin
Allah'ın evini yıkmakla övün
Gülmene gerek yok uzak dur benden.

Kanayan bulutla başlarken akşam
Hüzün âlemini süsler ihtişam
Ayrılıp kavuşan hazin Yeşilçam
Filmine gerek yok uzak dur benden.

KARACA OĞLAN ELEŞTİRİSİNE KÜÇÜK CEVAPLAR: 3 / DAĞLAR'I KARIŞTIRAN ELEŞTİRMEN / KARIŞTIRMAN

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Eleştirmenimiz Yrd. Doç. Dr. Orhan Yavuz buyurmalara doymuyor. Ataların dilinden aktarmak gerekirse, *dediğim dedik, çaldığım düdüğü* hesabı durmadan ferman sallıyor! Bu yazımızın başlıca konusu, onun Karaca Oğlan'ın bir dörtlüğündeki dağlar kelimelerini bilerek (kasten) veya bilmeyerek (?) karıştırmasıdır. Yadırgamıyorum. Ancak benim fiilen öğrencim olan, o da yetmez gibi bitirme tezini yönettiğim, o dahi yetmezmiş gibi halk edebiyatı doktora öğrencisi olarak bölümümüze kazandırdığımız bu zat bu hatalı işlemi yapacak kadar kapasitesiz değildir. Israrla söylüyorum, bu eleştiri yazısı ortak bir yazıdır, yani 1030 sayfalık KARACA OĞLAN kitabımı birkaç kişi bölüşmüş ve kendi üsluplarına göre eleştirmeye çalışmışlardır! Bunun en güzel örneklerinden biri, eleştirmenlerden biri *mısra* derken bir başkası veya başkaları ise ısrarla *dize* demektedir. Benden feyz alan biri (O. Yavuz) bu ikili kullanıma asla yer vermez. (Birkaç örnek: s. 34/91, 35-96, 36/97, 36/99 *mısra*'lı; 36/100 ise hem *mısra*'lı hem de *dize*'lidir. Hakemlerin kulakları çınlasın.) Onun için bu *dağlar* kelimeleriyle ilgili eleştiriciler Orhan'ın kaleminden çıkmış olamaz. Nitekim aynı sayfada bu eleştiriciden sonra gelen birkaç eleştiricikte de *dize* kelimelerine yer verilmiştir.

Önce ısrarla yanlış değerlendirilen dörtlüğü bir görüverelim:

Yine geldi türlü baharlar bağlar

Bülbül figan edip kamuyu dağlar

Türlü çiçeklerle bezenmiş dağlar

Ulu dağlar yol olduğu zamandır (Sakaoğlu 2004: 600)

Ünlü eleştirmenimiz bu dörtlükteki *dağlar* kelimelerinin arasında kaybolup gitmiş, ara ki bulasın.. Artık dünyanın en ünlü eleştiri yazılarından biri olduğuna oy birliği ile karar verilen bu eleştiride, bu *dağlar* kelimelerinin birine kafayı takan Yrd. Doç. Dr. Yavuz şöyle buyuruyor:

401 / 4'teki 2. “dağlar” kelimesinin geçtiği ve yazarın “dağların” anlamını verdiği dizedeki kullanılışı

Türlü çiçeklerle bezenmiş dağlar

şeklindedir. Buradaki “dağlar”, sözlüğe “dağ” alınmalıydı. Anlamı da yüzey şekillerinden “dağ” olmalıdır. (Yavuz 2006: 81)

İster asıl, ister taşeron eleştirci olsun, fark etmiyor; çarpıt da nasıl çarpıtırsan çarpıt! Galiba asıl eleştirmenimizden böyle bir ferman gelmiş olmalı!

Şimdi, bir de sözlüğümüze bakalım, acaba orada bu kelimeleri nasıl vermişiz.

dağla- II: Yaralamak (401/4)

dağlar: Dağların (401/4)

Dörtlüğümüzdeki *dağlar* kelimelerinden ikisini sözlüğümüze almayı uygun gördük. Beyefendinin buyurduğu ve *yüzey şekillerinden “dağ”* anlamını taşıyan kelime sözlüğe *a-lın-maz!* Tekrar ediyorum, bu tekrarın 180'e kadar yolu vardır. Beyefendinin işaret buyurduğu *dağ* kelimesi nerede geçerse geçsin sözlüğe alınmaz! Eğer böyle olsaydı beyefendi ve şürekâsı 577-579. sayfalarda yer alan 360-363 numaralı şiirlerin rediflerinde yer alan son kelimeyi de başımıza kakmalılardı.

Ey eleştirmen, senün *yüzey şekillerinden “dağ”* deyü buyurduğun tanım, Türk Dil Kurumu tarafından 1998 yılında yani kitabımın basımından önce yayımlanan *Türkçe Sözlük*'ün dokuzuncu baskısındaki tanıma uymamaktadır. Galiba bu suyunun suyu tanımı bir taşeron arkadaşınız karalayivermiştir. Neyse, keşke buyruğunuzun bir devam olmak üzere, *keklik, güvercin, sümbül, tepe, yamaç, ırmak* kelimelerini de sözlüğümüze alıverseydik de bir tür Türkçe Sözlük oluştururseydik.

Bre gafiller, siz hiç dörtlüğün tamamını okumak zahmetine kapılmadınız mı? Kendinizden menkul hata bulmak, hocanızı sözüm ona karalamak için sözlüğe **alınmaması** gereken kelimeyi

kastetmişiz gibi numaralar yaparak çamur atmayı sürdürmeyi marifet ve maharet mi sayıyorsunuz? Sizin anlamını verdiğimiz *dağ*,

Ulu dağlar yol olduğu zamandır

mısraındaki *dağ* kelimesidir. Eğer bu beceriye sahip değilseniz, buradaki *dağ* kelimesinin sözlüğe **alınmaması** gerektiğini idrak edemeyecek kadar ileride iseniz yar. doç. değil, ord. prof. doç. olsanız ne yazar?

Biz, kelimelerin yer aldığı şiirin numarasını ve dörtlük sırasını veriyoruz, kaçınıcı mısra da olduğunu vermiyoruz. Eğer böyle bile olsaydı kelitemiz zaten dördüncü mısra da idi, belki o bile sizi uyandırabilirdi.

Allah kimseyi vekâleten eleştiri yazısı karalama dalâletine düşürmesin. Gariban arş. gör.'ler ne yapsınlar, aldıkları emir üzerine çalakalem veya çalkalakalem yazıverdiler.

Bu arkadaşlarımızın hata bulmaya çalışma gibi bir rahatsızlıkları olmalı... Şu küçük örnek bu tespit ve teşhisimizin güzel bir delilidir.

Danış -danış- ucubesi

Beyefendi 81. sayfada şöyle buyuruyor: *Sözlüğe “danış” kelimesi alınmış, ama “danış-“ alınmamış. 78/1’de karşımıza çıkan bu sözcük “müşâvere et-“ anlamındadır.*

Değerli okuyucum, biz sözlüğe anlamı bilinmeyen, değişik anlamlarda kullanılan, günümüzde kullanımdan düşen veya bölgesel kelimeleri almıştık. Yukarıda *dağ* kelimesini öğütleyen büyük bilgin Yavuz burada da capcanlı bir kelime olan *danış-* kelimesini de sözlüğe almamızı emrediyor. *Danış* kelimesini almamızın arkasına sığınarak *danış-* fiilinden hareketle saçma sapan görüşler ileri süren taşeron alınan kelimeyi herhalde kavrayamamış. İşte onun geçtiği mısra:

Danışlarım icâzetin olursa

(Sakaoğlu 2004: 519, 251 numaralı şiirin son dörtlüğünün üçüncü mısraı)

Hiç aklın yok ise kâmile danış

(Sakaoğlu 2004: 425, 78 numaralı şiirin ilk dörtlüğünün üçüncü mısraı)

Burada elbette *danış* kelimesi sözlüğe alınmaz, alınmamalıdır. Ancak hocasını karalamak isteyen bir âkil öğrencisi almaya tevessül edebilir. Bir de, tuhaf kaçacak ama acaba Yavuz *danış-* fiilinin anlamını bilemeyecek kadar kelime tembeli midir ki illa onu da alacaksınız diye çocuklar gibi ısrar edip duruyor! İnsana, *veminelgarâib* dedirtecek bir bilgiçlik taslama: *danış-* fiili için beyefendinin arzuları doğrultusunda *müşâvere et-* diyecekmişiz. Yani canlı bir Türkçe kelimeye unutulmakta olan Arapça bir kelimeyi karşılık olarak verecekmişiz. Mübarek sanki Arapça hocası..

Bilim dünyası böyle saçma sapan eleştiri yazısının hakemlerini merak edip duruyor. Hemen yazalım. O tarihte dil doçenti olan Yakup Karasoy ile yine o tarihte dil yardımcı doçenti olan Mustafa Toker. Bilgi isteme hakkımızı kullanarak hakem raporlarını istedik. *Karaca Oğlan* adlı halk edebiyatıyla ilgili eserimizi, derginin hakemleri arasında bu alanın uzmanları (mesela profesörler) varken kendisinin profesörlüğe atanma raporunu yazarken öğrenci tezlerinden ve kendisinin doçentlik tezinden kaynak göstermeden intihalde bulunduğunu ileri sürdüğümüz Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Yakup Karasoy kendilerini de hakem seçtikten sonra Orhan Yavuz'u sadece şu anlama gelen bir cümle ile uyarıyorlar: *Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Yazım Kılavuzu'na uyulsun.* (Bu ibare, bizim raporları istememiz üzerine de eklenmiş olabilir!) Vah TAE vah, vah SÜ vah... Bilimi çocuk oyuncağı haline getirenlere bol keseden unvan dağıtılıyorsunuz. Kaldı ki Yavuz bu uyarıya uymamış, onlarca kelimeyi kendi kafasına göre yazmıştır. Başka bir yazımızda onları da sunmak isterim.

Yetmez ama bu sayılık yeter!..

(Kitabımızla ilgili, bu talihsiz yazı, ne acıdır ki ünlü bir üniversitemizin Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün, bir zamanlar bizim de listenin en başında hakem olarak yer aldığımız, bir sayısında yayımlanmıştır: 17,2006. Bu yazıya verdiğimiz ve eleştirmenin üslubuna göre daha yumuşak olan yazımız, bilmem hangi hakemler tarafından kabul edilmeyerek yayımlanma şansını yakalayamamıştır. Yeni başkanın imzasıyla gelen bir red yazısında eski başkanın da adı geçiyordu, biline.)

GÖZÜ DEĞİL GÖNLÜ GÖREN OZAN**Osman AKTAŞ**

Ben ona “Toprak Dede” diyorum; niye mi? Çünkü o toprakla bütünleşmiş ve her şeyini toprağa bağlamış biri... O Âşık Veysel... Dünyayı yüreğiyle, gönlüyle gören, insanı sesi, nefesi ve kokusu ile tanıyan bir ozan...

Anam bir gün, Veysel’e kör dediğimde bana “Oğlum biz gerçeği göremiyennere kor deruh. Veysel kor degül, o senden benden daha ey gören biri” (mealen; oğlum biz gerçeği göremeyenlere kör deriz. Veysel, kör değil, o senden, benden daha iyi gören biri.) demişti.

*Allah birdir peygamber hak
Rabbül âlemindir mutlak
Senlik benlik nedir bırak
Söyleyim geldi sırası*

*Kürt'ü Türk'ü ve Çerkez'i
Hep Âdem'in oğlu kızı
Beraberce şehit gazi
Yanlış var mı ve neresi?*

*Kuran'a bak İncil'e bak
Dört kitabın dördü de hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatte yüz karası*

...
*Yezit nedir, ne kızılbaş
Değil miyiz hep bir kardaş
Bizi yakar bizim ateş
Söndürmektir tek çaresi*

...
*Şu âlemi yaratan bir
Odur külli şeye kadir
Alevi Sünnilik nedir
Menfaattir varvarası*

*Cümle canlı hep topraktan
Var olmuşuz emir Hak'tan
Rahmet dile sen Allah'tan
Tükenmez rahmet deryası*

*Veysel sapma sağa sola
Sen Allah'tan birlik dile
İkilikten gelir bela
Dava insanlık davası...*

Evet, beni bir Veysel sardı bağlamanın tellerine. O gün bu gündür. Hakkı da, adaleti de, insanlığı da sazda ve sözde aradım Veyselli, Veyselsiz.

*Beni hor görme kardeşim
Sen altınsın ben tunç muyum
Aynı vardan var olmuşuz
Sen gümüşsün ben saç mıyım*

*Ne varise sende bende
Aynı varlık her bedende
Yarın mezara girende
Sen toksun da ben aç mıyım*

*Kimi molla kimi derviş
Allah bize neler vermiş
Kimi arı çiçek dermiş
Sen balsın da ben çeç miyim*

*Topraktandır cümle beden
Nefsini öldür ölmeden
Böyle emretmiş yaradan
Sen kalemsin ben uç muyum*

*Tabiata Veysel âşık
Topraktan olduk kardaşık
Aynı yolcuyuz yoldaşık
Sen yolcusun ben bac mıyım*

İşte Veysel bu belki de... Ama bir de Sivas'tan Sivas'a bir uzun yol kat eden Veysel'e bakmalı bence. Bakalım bu Veysel kim?

Âşık Veysel, 1894 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sivrialan köyünde dünyaya geldi. Babasının ismi Ahmet, annesinin ismi ise Gülizar'dı. Çiftçi bir ailenin çocuğuydu. Yedi yaşına geldiğinde Sivas'ta çiçek hastalığı salgını ortaya çıktı. Âşık Veysel de çiçek hastalığına yakalandı ve sol gözünü kaybetti. Bundan kısa bir süre sonra da bir kazada diğer gözünü de kaybetti.

İki gözünü de kaybeden Âşık Veysel asla yılmadı. Her gün babası ezberlediği halk ozanlarının şiirlerini okurdu ona. Âşık Veysel büyük bir istekle dinlerdi babasını. Bu isteğini gören babası bir gün elinde sazla yanına geldi ve ona verdi. Çok sevinmişti Âşık Veysel. Ona saz çalmayı Çamşıhlı Ali Ağa öğretti. Gün geçtikçe kendini geliştirdi. Artık sazını yanı başından hiç ayırmıyordu.

Âşık Veysel, 25 yaşına geldiğinde Esmâ adında bir kızla evlendi. Ancak kısa bir süre sonra anne ve babasını kaybetti. İkinci çocuğusa doğumundan 10 gün sonra öldü. Daha sonra karısı Esmâ onu bırakıp gitti. Karısı bırakıp gittiğinde bir yaşında kızıyla kalmıştı Âşık Veysel.

Âşık Veysel'deki cevheri ilk görenlerden biri Ahmet Kutsi Tecer'di. Ahmet Kutsi Tecer'in, Âşık Veysel'in şiirlerinin tanınmasında önemli katkısı olmuştu. Bir dönem Köy Enstitüleri'nde öğretmenlik yaptı Veysel. 1965 yılında TBMM, "Ana dilimize ve milli birliğimize yaptığı hizmetlerden ötürü" özel bir kanun çıkartarak maaş bağladı. 21 Mart 1973 günü doğduğu köy Sivrialan'da hayata gözlerini yumdu. Ondan geriye yıllar geçse de unutulmayacak şiirleri kaldı.

*Ben giderim sazım sen kal dünyada
Gizli sırlarımı aşikâr etme
Lal olsun dillerin söyleme yâda
Garip bülbül gibi ah u zar etme*

*Gizli derterimi sana anlattım
Çalıştım sesimi sesine kattım
Bebe gibi kollarımda yaylattım
Hayali hatır et beni unutma*

...
*Benim her derdime ortak sen oldun
Ağlarsam ağladın gülersem güldün
Sazım bu sesleri turnadan m'aldın
Pençe vurup sarı teli sızlatma*

*Ay geçer yıl geçer uzarsa ara
Giyin kara libas yaslan duvara
Yanıdan göğsünden açılır yara
Yar gelmezse yaraların elletme*

*Sen petek misali Veysel de arı
İnleşir beraber yapardık balı
Ben bir insanoglu sen bir dut dalı
Ben babamı sen ustamı unutma*

Veysel bu işte... İnsana da, maddeye de, manaya da aynı ölçü, aynı güzellikte bağlanıyor. Tıpkı Emrah'ın Selvi'ye, Ferhat'ın dağlara, keremin köze, mecnunun çöle bağlanması gibi bağlanıyor. Bu bağlanma yüreğinde derin yaralar açıyor. Kanadıkça konuşuran yaralar... Ve bizi bu sayede kendine bağlıyor Veysel.

*Bir ulu ağaçtan bir yaprak düşse
O anda acısın duyar iniler
Katlansa acıya sakince geçse
Esen rüzgârlara uyar iniler*

*Bu aşkın meyinden içip de kanan
Gendeki başını sevdaya salan
Yârinden ayrılıp gurbette kalan
Geçen günlerini sayar iniler*

*Çağlayıp akıyor bakarsın suya
Yağan yağmurlardan zevk duya duya
Geçer dolaplardan yeter arzuya
Başını çarklara dayar iniler*

*Dağlar çiçek açar Veysel dert açar
Derdine düştüğüm yâr benden kaçar
Gerçek âşık olan kendinden geçer
Derdini âleme yayar iniler*

Veysel'in de yâr dediği zaten Cenab-ı Rabbü'l Âlemindir. Gurbet de dünya... Bakın nasıl?

*Aşkın beni elden ele gezdirdi
Çok dolandım bulamadım eşini
Beni candan usandırdı bezdirdi
Tuzlu imiş yiyemedim aşını*

....

*Altmış iki yıldır seni ararım
Tükendi sabrım yoktur kararım
Dağa taşa kurda kuşa sorarım
Kimse bilmez hikmetini işini*

...

*Görenlere açık körlere gizli
Kimine göründün oruç namazlı
Veysel'e göründün cilveli nazlı
Tutan bırakır mı senin peşini*

Toprak dede deyip de topraktan söz etmemek olur mu? Toprak özümüz, toprak gözümüz, toprak sözümüz, toprak yazımız, toprak izimiz, toprak rızığımız bizim. Biz toprağız, toprak biziz.

*Aslıma karışıp toprak olunca
Çiçek olur mezarımı süslerim
Dağlar yeşil giyer bulutlar ağlar
Gökyüzünde dalgalanır seslerim*

...

*Evvel de topraktı sonra da adım
Geldim gittim bu sahnede oynadım
Türlü türlü tebdilata uğradım
Gâhi viran şen olurdu postlarım*

*Benden ayrılınca kin ve buğuzum
Herkesi güzellik gösterir yüzüm
Topraktır cesedim güneştir özüm
Hava yağmur uyandırır hislerim*

*Alemदारlar âlem ölçer biçerler
Hamını hasını eller seçerler
Bu dünya fanidir konar göçerler
Veysel der ki gel barışak küslerim*

Ve:

*Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sâdık yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yorulduğum
Benim sâdık yârim kara topraktır*

*Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
Her türlü isteğim topraktan aldım
Benim sâdık yârim kara topraktır*

*Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile döğmeyince kıt verdi
Benim sâdık yârim kara topraktır*

...

*Karnın yardım kazmayınan belinen
Yüzün yırttı tırnağınan elinen
Yine beni karşıladı gülünen
Benim sâdık yârim kara topraktır*

*İşkence yaptıkça bana gülerdi
Bunda yalan yoktur herkes de gördü
Bir çekirdek verdim dört bostan verdi
Benim sâdık yârim kara topraktır*

...

*Hakikat ararsan açık bir nokta
Allah kula yakın kul da Allah'a
Hakkın gizli hazinesi toprakta
Benim sâdık yârim kara topraktır*

*Bütün kusurumuzu toprak gizliyor
Merhem çalıp yaralarımı düzlüyor
Kolun açmış yollarımı gözliyor
Benim sâdık yârim kara topraktır*

*Her kim ki olursa bu sırta mazhar
Dünyaya bırakır ölmez bir eser
Gün gelir Veysel'i bağrına basar
Benim sâdık yârim kara topraktır*

Veysel beni, ben Veysel'i anladık. Dostun dergâhına girip inledik. Sözü Hak'tan, Hakk'ı sizden diledik, gönül gözü ile baktık bugüne. Baktık ki, Veysel içimizdeki kurumu mızrap denen neşterle söküp atmış Kızılırmak'a...

*Derdimi dökersem derin dereye
Doldurur dereyi düz olur gider
Rakipler geldi de girdi araya
Korkarım yâr benden yoz olur gider*

*İlgit ılgıt yeller eser seherde
Dost beni düşürdü onulmaz derde
Yâr ile buluşsak bir tenha yerde
Duyarlar rakipler söz olur gider*

*Pervane ateşten sakınmaz canı
Uğruna koymuşum başı bedeni
Doldur tüfengini hedef et beni
Yaram doksan dokuz yüz olur gider*

*Veysel der çıkayım bir yüce dağa
Ağaçlar bezenmiş yeşil yaprağa
Zaman gelir tenim düşer toprağa
Karışır toprağa toz olur gider*

Hiç mi hiç keyfim yok. Veysel yok. Söz yok. Saz yok. İnsanlık yok. Adalet ve merhamet nasıl olsun? Hani Ataol Behramoğlu diyor ya:

*"Bu aşk burada biter ve ben çekip giderim
Yüreğimde bir çocuk cebimde bir revolver
Bu aşk burada biter iyi günler sevgilim
Ve ben çekip giderim bir nehir akıp gider..."*

ANNECİĞİM

Hoşgörü tatilde sevgi firarda
İnsanoğlu sağır kör anneciğim
Bir çıkmaz yoldayız cemiyet darda
Kahırla yaşamak zor anneciğim

Sinem alev ateş yanıyor şimdi
Yüreğim hicranda kanıyor şimdi
Seni cümle âlem tanıyor şimdi
Hasret yüreğimde kor anneciğim

Her gece yarısı düşüme düştün
Bir burak misali peşime düştün
Erittin karımı kışıma düştün
Bu rüyayı hayra yor anneciğim

Benimle ağladı mehtap bu gece
Boğazımda düğümlendi her hece
Ağladım gözyaşı döktüm günlerce
Ruhun ahvalini sor anneciğim

Buz tutmuş hissiyat sanki zemheri
Karanlığa boğmuş hüznün her yeri
Hicrandır nihayet kulun kaderi
Tuvalimdeki renk mor anneciğim

Bülbül çilelerde gonca gül nazda
Hayalim tarumar kalbim niyazda
Buz tutmuş hatıran gece ayazda
Bu çıkmaz hâlimi gör anneciğim

Suretim gülse de yanıyor özüm
Sensiz hakikati görmüyor gözüm
Gönül teli kırık çalmıyor sazım
Perdeli gözlere fer anneciğim

Her şafak vaktinde seni özlerim
Ufkun ötesine dalar gözlerim
Çaresiz kalmışım tutmaz dizlerim
Mübarek elini ver anneciğim

Nihat MALKOÇ

Rahmet yağmurları bize de yağar
Gün gelir ufuktan bir bedir doğar
Işık huzmeleri zulmeti boğar
Karanlığıma nur ser anneciğim

Bahçemdeki güller boynunu bükmüş
Kökleri kurumuş yaprağın dökmüş
Gönül coğrafyama karanlık çökmüş
Yetim güllerimi der anneciğim

Mecnun Leyla'sına çöllere küstü
Umutlar umuttan umudu kesti
Serzeniş nafile kırıldı testi
Dört yanımız isyan şer anneciğim

Mavera çağırır her gece beni
Bir sıtma nöbeti sarar bedeni
Aslında terk eder kalan, gideni
Sensiz dünya bana dar anneciğim

Gözlerim mâziye hayale dalmış
Ruhu yedilere kırklara salmış
Senden bize bir çift hatıra kalmış
Yüreğimde üşür kar anneciğim

Ninniler söyleyin geceye inat
Şefkat hislerini içimize at
Hayatlara pusu kurmasın hayat
Dünya dünya değil nar anneciğim

Bırakma elimi tut düşünüyorum
Buna hayat dersin eh yaşıyorum
Temmuz sıcağında çok üşüyorum
Sıcak kollarını sar anneciğim

Didarın ruhumu süslüyor her an
Duanla yeşerir bu bedende can
Vuslat derken beni sarar heyecan
Senden gayri var mı yâr anneciğim

ŞEHABETTİN SÜLEYMAN'IN “Şİ'R-İ İLHÂMÎ” FİKRİ

Doç. Dr. İrfan GÖRKAŞ

Biz bu yazıda, Şehbal'de yayınlanan Şehabettin Süleyman'ın şi'r-i ilhamî¹ adlı yazısında yer alan 'şiir düşüncesini' ele alacağız.

Hemen ifade etmeliyiz ki Şehabettin Süleyman (1885-1921), Şehbal dergisi yazarlarından birisidir. Şehbal birincisi başına değdiği kimsenin bahtını açan Zümrüdü Anka'nın kanadındaki en uzun tüy ve ikincisi on beş günde bir yayınlanan, fotoğraflı haftalık Osmanlı dergilerin ilki olmak üzere iki anlamı vardır. Derginin kurucusu Hüseyin Sadeddin Arel'dir. 1909'dan itibaren kurulan derginin 1914'e kadar geçen beş yıl dört aylık sürede 100 sayısı yayınlanır. Dergide Şehabeddin Süleyman, Yunus Nadi, Abdullah Cevdet, Celal Nuri, Nigar Hanım, Rauf Yekta, Cenab Şehabeddin, Abdülhak Hamit, Falih Rıfki Atay gibi yazarların yazıları yayınlanır.

Yazar Şehabettin Süleyman yazısına, şairleri sınıflayan bir cümle ile başlar. Ona göre bizde iki tür şair vardır. Birincisi hakiki, sanata vakıf, ruhen ve hissene cemiyetin elemelerini ve ıstıraplarını nakle merbut ve meftun, şahsiyetini hakkıyla eserlerinde izhar ve teksif edebilir sanatçılardır. İkincisi ilhamî şairlerdir. Şehabettin Süleyman ilhamî şair kavramının elastiki bir kavram olduğunu, anlamının tayin ve tespiti gerektiğini belirterek şu soruyu sorar: İlhamî şairler ne demektir?

Yazara göre ilhamî şair, genelin duygularını takip eden şairdir. Şair genelin tesiriyle heyecana kapılır. Özel bir şiddet ve özel bir asabiyet gösterir. Neticede şair duygularını ve duygulanımlarını saklayamaz. Kâğıtlara, matbuata aktarır ve yayımlar.

Yazar ilhamî şair tanımlamasından 'biz'e geçer. Biz bir kavimiz. Biz her şeyde olduğu gibi şiirde de sorunlardan ve zahmetlerden kaçan bir kavimiz. Düşünmek, tetkik etmek, 'peri-yi hüsnî' araştırma külfetinden uzak yaşarız. Yazar biz'le ilgili bu betimlemeye bilim araştırmalarının iki kavramıyla devam eder. Yani biz 'icad ve ibdâ' adıyla anılan bir konuya, bir duyuma, bir düşünceye yeni bir şeyi ilavesini düşünen yetenekten (hasse) mahrumuz. Yazara göre bizdeki bu durum, bu noksanlık, bizim halet-i ruhiyemizin vasatıyesi, yani seviye-i umumiyemizin, genel bir sonucudur. Henüz bizde sanat bir şekl-i haberdara aktarılamamıştır. Bizdeki bu durum bir hakikattir. Netice itibariyle yazar, genelin tesiriyle şiir yazan ilhamî şairden, genel bize, bizden mekteplerde eğitimi yapılan edebiyata geçer ve bir soru sorar: Edebiyat nedir? Ne olmalıdır? Maksudı ve gayesi itibariyle edebiyat neyi gözetmelidir?

Yazara göre bu sorular ne öğretmenlerin, ne öğrencilerin zihinlerinde yer tutmuştur. O nedenle yazar bizde genel olarak edebiyat/sanat'ın, özel olarak şiir sanatının bir şekl-i idrakîye varamadığı fikrindedir.

Yazar şiiri sanatını güzel sanat eserlerinden hareketle tanımlar. Buna göre şiir sanatı, 'uzviyet-i beşeriyenin bir netice-i tabiiyesindedir.' 'Beşeri canlılığın doğal bir sonucu' olarak yazar, insanın tarihine döner ve lisanın, yazının ortaya çıkışını şair ve sanatçılardan varlığına bağlar. Çünkü insan birbirleriyle duygu ve düşünce teatisinde bulunur, kişisel tecrübelerini çocuk ve torunlarına aktarır, atalarının bıraktığı eserler üzerinde çalışarak tekâmüle doğru ilerler. Bunları yapmaktan haz alır, onları analiz eder, genellemeler yapar. İnsan bunları yapmaya medyundur. İşte bir insan olarak şair bu özelliği sebebiyle doğadaki sesleri taklit eder. Ateşin yanışını, denizin dalgalarını seslendirir. Yazar sözü alfabeyle getirir. Onların birer harici eşya ve mahlûkatın 'taklid-i nâkız'ı kabul eder. Onların beşerin resimli sanatındaki değişimle (inkılab) doğup geliştiğini belirtir. Buradan şu sonuca ulaşır. Güzel sanatlar (sanayi-i nefise), yani resim, şiir, musiki, heykeltıraşlık, mimari, raks, ilkçağlarda idraki, vicdanî bir halde değildi. Gayr-i idrakî, gayr-i vicdanî idi. Yazar buradan şiirin ilk kaynağını vaz eder. Yani ona göre şiirin ilk kaynağını, ilkel insanın, doğal şartlarda hissettiği korkuları ve ümitlerine bağlı olarak yaptığı şiirsel duaları oluşturur. Yazar söylemese de bu ilk şiirsel dualar ilhamîdir. Yazarın başlığa taşıdığı ilhamî şiirin mahiyeti ile bu duaların mahiyeti birdir. İkisinde de şiddetli heyecan vardır. İkisinde de özel hararet vardır, bir asabiyet-i teselli vardır. Bir umumiyet/genellik/toplumsallık vardır. Bunlar şahsi değil, toplum genelinin anladığı, hissettiği gibi düzenlenen, nakledilen eserlerdir. Bütün beşerin hissettiklerini içinde yaşayan şairler de hissetmişler ve hissettiklerini aktarmışlardır. İşte bu durum, şiirin ve şairlerin birinci kademesidir.

Dikkat edilirse yazar, ilhamın kaynağına toplumu, toplumun genelinin duygularını veya hislerini koymaktadır. İlham, toplumun genelinden içinde yaşayan şaire yansıyan duygular; ilhamî şair, toplumun genelinin duygu ve düşüncelerini yansıtan şair olmaktadır.

Şairliğin veya sanatın ikinci kademesini yazar, Eski Tanrılara ve onların hayali (muhayyel) kahramanlara dönüşmesine dayandırır. Onların meziyetleri ve faziletleri şiirde birer birer gösterilmeye başlanır. Bu dönemde de yine sanat algısı (idraki) şahsî bir hale gelmemiş, genel duygular ve duygulanımlar olarak ifade edilmiştir.

Sanatın üçüncü kademesi, onun bir şekil aldığı kademedir. Yazar sanatın aldığı bu şekli, bireysel sanat (sanat-ı şahsî) olarak ifade etmektedir. Bu dönemde güzel sanatların kuralları ve yöntemi belirlenmiş, sanatta güzele (hüsne), güzel olana daha çok yaklaşılmıştır. Yazar güzel'i, "ruhî bir hadise" olarak tanımlar. Netice itibariyle güzel sanatlar, lisan ve yazıyla beşerî medeniyeti doğurmuş ve ona estetik bir şekil vermiştir. Medeniyet ise sanata kendisinin ne olduğu, ne yapabileceği hakkında bir vukufiyet sağlamıştır. Yazarın bütün bu analizlerinin gerisinde bir amacı, bir derdi vardır. Onun amacı veya derdi, Osmanlı İslam sanatı ve medeniyetidir. Meşrutiyet dönemi Osmanlı İslam sanatı ve medeniyetinin Batı sanatı ve medeniyetiyle karşılaştığı, hesaplaşmaya giriştiği yıllardır.

Buna göre sanat ve şiirden amaç, "bir kavmin, tarik-i temeddün ve tekâmülde kat ettiği merhaleler miktarınca edebiyatında revneka (?), hüsne yaklaşmak, yani genelden uzaklaşarak sanatın kişisel neticesini elde etmektir."

Yazara göre genelden uzaklaşmak, beşeri/toplumunu unutmak değildir. Genelden uzaklaşmak, sosyal ve doğal hadiseleri sanatkârların kendi ruh gözüyle görmemesi, onlara genel seviyenin hissedemediğinden, göremediğinden daha fazla bir mahiyet verebilmesi demektir. O halde yazar için sanat, güzel yolunda toplumun göremediğini görmek, hissedemediğini hissedebilmektir. Üreteceği eserlerle medeniyetine şekil vermektir. Bu durum, yazar söylemese de, milli olandır.

Yazar milli edebiyat kavramından hareketle edebiyatçıları eleştirir. Kavramı her ağzına alan onu biliyor demek değildir diyerek milli edebiyatın, ilhamî edebiyat anlamına gelmediğini belirtir. Yazar bunu bir örnekle açıklar. Bugün vatanın uğradığı elemeler ve musibetler karşısında bütün şairlerimiz, en küçüğünden en büyüğüne, hepsi Türklerin umumi duygulanışlarını nakleden manzumeler vücuda getirmişlerdir. Eskiden hayat ve tabiat huzurunda mümtaz, necib, güzide bir nazarla eserler vücuda getirmeyenler, edebi kıymetleri bir hiç, birer gölge olanlar bile edebi heyecanın sirayetiyle medeniyetimize latif zevkleri araştıran eserler hediye eylediler. Hâlbuki onların hepsi ruhen, esasen birbirine benzeyen eserlerdir. Hatta şekilleri bile benzemektedir. O kadar ki onların hepsini bir kişinin yazdığı bile düşünülebilir. Çünkü eserlerde söyleyenler şairler değil, genelin hissiyatı idi. Yazara göre bu eserler, Türk halet-i ruhiyesinin vasatını ileriye geçemiyorlardı. Onlar eserlerinde dünkü ve bugünkü Türk hayat-ı cemiyetinin ne bir hastalığını, diğer milletlere göre ne bir tefekkür tarzını, estetik (hüsnî) tarzını, hülasa buranın hastalıklarından ve musibetlerinden, erdemlerinden ve meziyetlerinden hiç birini gösteremediler. Yazar Zola'ya atıfta bulunarak bunu yapabilmek için estetik hakikatin bir mizaç arkasından görülmesi, gösterilmesi gerektiğini belirtir. Çünkü vatanperverane bir maksatla üretilen bu şiirler (manzumeler) içinde hakiki bir kıymet-i sanatkaraneyi haiz bir veya iki eser ya çıkabilir yahut hiç çıkamaz.

Netice itibariyle yazarın şiir düşüncesi iki kavramla varlık bulur. Birincisi "ilhamî şiir", ikincisi "sanat yahut edebiyat." İlhamî şiir, toplum içerisinden genelin duygularıyla uygulanan, hissiyatıyla hislenen, düşünüşleriyle düşünen şairin genelin his ve düşüncelerini ifade ettiği şiirdir. Bu tür şiir, şi'r-i ilhâmî, bu bakımdan kolay hissedilir, kolay ifade olunur, kolay görülür, kolayca şöhrete ulaştırır bir sanatı ifade eder. Bu o dönemde olan sanat yahut şiirdir. Oysa aslolan olması gereken sanat yahut şiir vardır. Bu ikinci tür şiir, hakikî, kendisinden haberdar, algısal, şahsî bir sanata yükselmek mecburiyeti taşıyan şiirdir. Yukarıdaki ifadeleriyle birlikte yazar şiirin kaynağına 'kişisel vicdan'ı koymaktadır. Dolayısıyla o, şiirin kaynağında şahsilikten ve bireysellikten yana görünmektedir. Burada hemen, Fecr-i Ati'nin "Sanat şahsî ve muhteremdir" ilkesinin sahibinin de yazarımız olduğunu hatırlatmamız gerekmektedir. O nedenle artık şiir üzerine düşünenlerin dimağlarında bu tür 'vicdan' temelli şiir yer tutmalıdır. Bu şiirin veya sanatın kaynağı, toplumun geneli değil şairin kendisi, şairin mizacı, şairin icad ve ibda yeteneği olmalıdır. Başka bir ifadeyle hakiki sanat, kişi vicdanının toplumun göremediğini görmesi, hissedemediğini hissedebilmesidir. Yazar şairin görmesini istediği şeyin hangi nesne/varlık konusunda olduğunu yazısında açıkça belirtmez. Fakat anlatımından anlaşıldığı kadarıyla yazar, şairden toplumun elem ve musibetlerini anlamasını, genelin göremediklerini şair gözüyle görmesini ve ifade etmesini beklemektedir. Neticede medeniyete şekil verecek olanlar işte bu tür şairlerdir. Bu anlamıyla üretilen sanatı/edebiyatı yazar, "edebiyat bila-vasita değilse bile bilvasita bir mümini terakki, bir mümini tekâmüldür" sözleriyle 'ileri mümin, kâmil/yetkin mümin' kavramlarını kullanarak şair üzerinden ifade eder.

Şairlerdeki bu ilerlemeyi (terakki), bu tekâmülü gerçekleştirecek olan şey, hakiki sanat anlayışına sahip genç şairlerin vereceği ölümsüz eserlerdir. Yazar bu hakikati şu sözleriyle ifade eder: “Bu vatan, bu millet, gençlerinden müebbed eserler bekliyor. Kolay, hissiyat-ı umumiyyeden mühlhem, onu aldatabilir mahsulât-ı fikriye ve kalemiye ne yaşar, ne de yaşatır.”

Şehabettin Süleyman’ın ilhamî şiir fikri, Türk şiir anlayışında dönemi itibariyle yeni bir anlayışı ifade etmektedir. Çünkü onun şiir anlayışında kullandığı ilham kavramı, düşüncemizin kadim kavramlarından birisidir. Klasik Türk şiir düşüncesinde ilhamın kaynağını din yani melek Cebrail oluşturmakta, İslam filozofları ona Faal Akıl adını vermekte, edebi ifadelerde farklı kuş isimleriyle sembolize edilmektedir. Yazar Şehabettin Süleyman ise ilhamın kaynağını toplum olarak belirlemektedir. Bir diğer ifadeyle Şehbal’in yayın yıllarında, en azından bu yazıda şiir düşüncemiz, metafizikten fiziğe dönmektedir. Artık ilhamın kaynağı Divan şiirlerinde arandığı gibi göklerde değil, aksine yerde olduğu seslendirilmektedir. Bunun sebebi, Fransız ve Alman aydınlanma düşünürlerinin Türk şiir düşüncesinde meydana getirdiği tesirdir. Çünkü dönem bir tercüme dönemidir. İlim, sanat ve medeniyet artık klasik şiirimizde kabul edildiği gibi döngüsel (nüzul-uruc) hareket eden bir etkinlik değil, doğrusal çizgide gelişen, gelişerek ilerleyen beşeri bir etkinliktir. Medeniyete şekil verecek olan da bu etkinliktir. Bu anlamda Şehabettin Süleyman’ın şiiri, beşeri bir etkinliktir, ama ilhamın/fikrin kaynağı artık döngüsel hareketle ulaşılan gökler değil, doğrusal çizgide gelişen toplumdur. İlhamı bu tür bir bakış, açıktır ki pozitivist bir bakıştır. Pozitivizm ise bildiği gibi ilim ve sanata kaynak olarak toplumu esas almakta, araştırmalarını toplumla temellendirmektedir. Toplum ise birey insanlardan oluşmaktadır. O nedenle Şehabettin Süleyman’ın ilhama yönelik bu bakışı, pozitivistin üç katmanlı ilim ve sanat anlayışının Şehbal yazarında yankılanan ikinci katmanını oluşturmaktadır. Bu Türk şiirinde olandır. Olması gereken ise Şehabettin Süleyman’a göre şiirin artık insana dönmesi, insanın kendisine yönelmesidir.

¹ Bk.Şehabettin Süleyman, “Şi’r-i İlhamî”, Şehbal, aded 72, s.467.

GÜCENDİM

Harun YILDIRIM

Dilindeki katran zehir olsa da
Selam getirmeyen pula gücendim.
Senden tek yadigâr postun kalsa da
Sen gibi sarmayan çula gücendim.

Yedi gün yedi ay seni övdüler
Gül yüzlü yârimi çekip dövdüler
Şeytanın diliyle haşa sövdüler
Haddini bilmeyen kula gücendim.

On sekizde henüz körpe yaşındı
Aşkın oba oba göçü taşındı
Yürüdüm yürüdüm dağlar aşındı
Sana getirmeyen yola gücendim.

Gönlümün kulpundan yak çıramızı
Gözde saklamışız hep daramızı
Kaderle bozunca biz aramızı
Feleğin çarkında yele gücendim.

Kehribar gözlerin bak süzüm süzüm
Aynı asmada bir salkım bir üzüm
Şöyle içten içe yanarken közüm
Üstümde savrulan küle gücendim.

Gitme, ellerinle giydir kefeni
Bülbül susmuş, baykuş çalsın tefini
Sen bozma sultanım şahım keyfini
Ben dikene değil güle gücendim.

Düşümde gördüm de tuttum elini
Hasret ile sardım nazlı belini
Öptüm kokladım da her bir telini
Saçını örtmeyen tüle gücendim.

Ocakta közlenmiş kor ile cebir
Ciğerimi söksen etmem ki kibir
İkimize yeter kazdığım kabir
Sensiz alıp giden sala gücendim.

KÂFİYE

Seyit KILIÇ

Antolojide değişik gruplarda bazı arkadaşlarımızın gündeme getirmiş olduğu kâfiye hususu üzerinde biraz müzakere edildi ise de konu tam bir şekilde vuzuha kavuşturulamamış, bu konuda, edebiyatçılarımız tarafından dakik bir inceleme sonucu bir kitap yazılarak son nokta koyulamamıştır. Belki de insanların bu konu üzerinde bazı şüphe ve kafaların bir köşesinde soru işaretleri vardır! Kim bilir belki de dile getirmekten imtina ettiklerinden dolayı tartışılmamış olabilir. İşte bütün bunları göz önünde bulundurarak elimizdeki kaynaklara müracaat edip genel ağı tarayarak kâfiye konusuna temas etmeyi gerekli gördük.

Hepimizin malumu olduğu üzere Türkler, İslamiyet'ten önce de hece vezni ile eser vermişlerdir. Müslüman olmadan önce sadece hece veznini kullanan Türkler daha sonra İslam'ı benimsemeleriyle beraber İran ve Arap edebiyatının etkisinde kalarak aruz veznini de kullanmaya başlamışlardır. Aruz vezni kullanılmaya başladıktan sonra Dünya Edebiyatı ile boy ölçüşebilecek seviyeye gelen edebiyatımız ne yazık ki aynı başarıyı Millî veznimiz olan hece de aynı başarıyı gösterememiştir. Bunun nedeni okumuş kimselerin Arapça ve Farsçaya rağbet etmesi Devlet erkânının ise bu dillere Türkçeden daha çok değer vermesi olmuştur. Hatta öyle ki Selçuklular Farsçayı resmi dil olarak ilan etmişler, ulemeden vükelaya kadar bütün devlet erkânı Farsça ile söyleşip yazmışlardır. Ancak Türkçenin sağlam yapısı onun günümüze kadar ayakta durmasını sağlamış ve Halk şâirleri de buna destek olarak, hece veznini istimal etmiş ve zamanımıza kadar taşımışlardır.

Tarihte bildiğimiz kadarı ile Türkçe hece vezni ile yazılan ilk şiirlere Çin kaynaklarında M.Ö. 119 yılına ait bir hun türküsü olduğu tahmin edilen manzumede rastlamaktayız.

“Yeni Taggıg yitürdimiz

Katun körkin alturdımız

Silan yışığ katurdımız

Adgır koçug alıp bardı” (Erman Artun, Türk Halk Edebiyatına Giriş, s,19)

Eski şiirler anonim olarak bazı Uygur yazıtları ile beraber dilden dile, nesilden nesile aktarılacak günümüze kadar gelmiştir. Hepimizin bildiği Alp Er Tunga sagusu bunlardan sadece birisidir.

Konumuz yukarıda da beyan ettiğimiz gibi kâfiye üzerine olacağından, bu konu hakkında daha detaylı bilgiler için yukarıda vermiş olduğumuz kaynağa müracaat edilebilir.

Kelimeler bazen kavramlaşarak yeni anlamlar kazanırlar. İşte bundan dolayı bazı kelimelerin hem lugavî ve hem de ıstilahî mânâsı vardır. Kavramlar ne kadar vuzuha kavuşturulursa konuya o kadar hâkim olmak kolaylaşır. Kâfiye kelimesi de Arapça bir kelime olup Türkçe karşılığı uyaktır. Manzum yazılarda/şiirde mısra sonlarındaki-aynen tekrar edilen kelime ve eklerle olmamak şartıyla-ses benzerliği, mısra sonlarında tekrarlanan, anlamları ayrı, sesleri birbirine benzer kelimelerden her birine uyak/kâfiye (Nesir de olursa seci denir) denir.

Bundandır ki Ömer Seyfeddin:

“Kâfiyelerim halkın tâbirleri, mûsikîm halkın dilindeki âhenktir” demiştir.

Ahmet Haşim ise: “Kâfiyeler zengin, lisan dürüst, istiâreler mükemmel, teşbihler nefis idi” idi diyerek kısaca şiirde bulunan öğeleri bir bir sıralamıştır. Orhan Veli Kanık ise: “Beklemezsem olmaz mı güneşin doğmasını? /Kullanılmış kâfiyeleri yollamak için” diyerek kâfiyeden bahsetmiştir. (İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük)

Uyaklı sözcükleri Cem Dilçin: Örneklerle Türk Şiir Bilgisi isimli eserinde kendi arasında aşağıdaki şekilde üçe ayırmıştır.

1.Hem anlam ve hem de ses bakımından ayrılık:

Cemâlin âfitâbından alır nûr

Meh-i tâbâna döndü câm-ı billûr... (Bakî)

Beyitteki “nûr” ve billûr” sözcükleri arasında hem anlamca hem de –kelimeler bir bütün olarak ele alındığı zaman- sesçe ayrılık vardır.

2.Yalnız ses bakımından ayrılık:

Sözünle dâimâ ratbü'l-lisânım

Sözümünden kalmasın halî zebânım

Bu beyitte uyaklı olan “lisân” ve zebân” sözcükleri, birincisi Arapça ikincisi ise Farsça “dil” demektir. Aralarında anlam bakımından bir ayrım yoktur, yalnızca sesçe bir ayrılık vardır.

3.Yalnızca Anlam bakımından Ayrılık:

Var mı bir câriye de böyle bir bahâ

Mümkün olmaz buna takdîr-i bahâ

Bu beyitte “bahâ” sözcüğünün birincisi Arapça “güzellik”, ikincisi Farsça “değer” anlamındadır. Anlamları ayrıdır, fakat sesçe birbirlerinin aynıdır.” (Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, s, 59-60)

Eski Edebiyatta kâfiyeleri oluşturan kelimelerin dil bilgisi bakımından aynı cinsten olmasını Divan Edebiyatı şâirlerimiz şart koşmuşlardır. İsimle isim, sıfatla sıfat, fiille fiil kullanılarak kâfiye yapılırdı. Nispet edatları, Arapça, Farsça çoğul takıları, fiilden sıfat yapan ekler kâfiyeli sayılmamıştır.

Oysa halk şâirleri en eski dönemden beri, kâfiye konusunda ses benzerliğini bile kesin kurallara bağlamaksızın şiirlerinde kullanmıştır. Halk edebiyatı ürünleri sözlü olduğu için, halk şiirinde göz uyağı söz konusu olmamıştır. Kulakta hoş bir uyum bırakan her ses benzerliği halk şâiri için bir uyak olarak algılanmıştır.

Halk şâirleri vermiş oldukları eserlerinde uyaklı kelimeler ararlar. Onların ad, sıfat, fiil gibi söz öbekleri yönünden birbirlerine uygun olmalarını aramazlar. Yapıları yazılışları başka da olsa kâfiye olarak kullanırlar. Bunun bir nedeni olarak belli eğitim görmemiş olmaları düşünülebilir. (Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, s, 73; Erman Artun, Türk Halk Edebiyatına Giriş, s,86-87) Yarım kâfiye Divan şâirleri tarafından pek hoş karşılanmamış ve vermiş oldukları eserlerinde kullanmaktan kaçınmışlardır. Halk şiirinde ise âşıkların irticalen söyledikleri şiirlerde kolaylık sağladığından, kelime bulmayı kolaylaştırdığından dolayı daha çok tercih edilmiştir. Hatta öyle ki, mahreçleri yakın olan (c-ç, ç-ş, s-ş, l-r, ğ-y, ka-ke, d-t, z-s) harfleri ile kâfiye yapılmıştır. Aşağıda misal olarak verilen dörtlükte olduğu gibi:

“...
Anan hasta ben hastayım
Merakımdan çok yastayım
Uyku tutmaz hep düştüyüm
Gel askerim gel Mehmet'im...” Âşık Ali Anbarcı

Görüldüğü gibi burada âşığımız; “has-tayım, yas-tayım, düş-teyim derken mahreç yakınlığından dolayı revî harfi olan “s”yi “ş” ile kâfiyelemek istemiştir.

“...
Coştı deli gönül coştı
Sevdâ gelip serden aştı
Dediler Selvi Han göçtü
Emrah hâlin yaman olmuş...” (Erzurumlu Emrah)

Erzurumlu Emrah'ın bu semâisinde de asıl ses “ş” olmakla beraber mahreçlerinin/çıkaklarının yakınlığından dolayı “ç” sesi ile kâfiye yapılmaya çalışılmıştır. Çok bildiğimiz ve de çok sevdiğimiz bir türkü vardır. “Karadır kaşların derman yazdırır” işte bu türkünün bir dörtlüğü şöyledir:

“...
Uzağa gittim ki gelirim diye
Tabanca doldurdum vururum diye
Hiç aklıma gelmedi ölürüm diye
Ölüm ver Allah'ım ayrılık verme...”

Burada da ana harfi/revî sesi “l” iken mahreç yakınlığından dolayı “r” sesi ile kâfiye Yapılmıştır. Bu örnekleri araştırdığımız zaman daha da çoğaltabiliriz. Ancak bu mahreç yakınlığı bu mısraların kâfiyeli olduğu mânâsına gelmez. Aşağıda vereceğimiz tarifi kıstas olarak alırsak bunların uyak değil sadece ses benzeşmesine dayalı bir aliterasyon sayılması daha uygun olacaktır. Bu tür şiirler edebiyat değerlendirmesi açısından zayıf kalmaktadır.

O zaman Cem Dilçin'in yukarıda kâfiye konusunda halk şâirlerinin olumsuz etkilendiği nedenlerden biri olarak saydığı eğitim seviyelerinin düşük olduğuna dair görüşlerine bir ikincisini de eklemek gerekmektedir. O da halk şâirlerinin irticalen şiir söylerken hâli hazırda aklına hemencecik gelen kelimeleri kulağa hoş geliyorsa kâfiye olarak kullanmış olmalarıdır. Çünkü hemen akla gelen bir kelimeyle kâfiye yapmak, düşünerek ve emek vererek kâfiye yapmak gibi değildir. Ancak bu şekilde kâfiye yapılması âşıklarımız arasında gelenek olduğundan ve halk şâirlerimiz birbirlerinden etkilendiklerinden dolayı kalem ile yazan ve irticalen söylemeyen halk şâirlerimiz dahi bu şekilde yarım kâfiye ile eserler vererek uyağı böylece kullanmışlardır.

Bu tür irticalen şiir söylemek aruz vezninde mümkün olmadığından gelenek hâline gelmemiş ve divan şâirleri de şiirlerini kâfiye konusunda daha mükemmel bir şekilde istimal etmişlerdir. Halk şiirinde verilen eserlerin hepsinin doğaçlama olarak söylendiğini kabul etmesek de artık bu halk şiirinin bir karakteri haline gelmiş, şâirler bu şekilde eserler vermeye cumhuriyet döneminde de devam etmişlerdir.

Her manzum olan eserde aranan form/şekil/biçim öğelerinden birisi de uyaktır. Yukarıdan beri açıkladığımız uyakların detaylarına indiğimiz zaman kâfiyelerinde kendi aralarında yarım, tam, zengin, tunç ve cinas gibi değişik tanımlarına rastlamamız mümkündür. Bu tanımlamalar bazen muğlâk bırakılmış ya da tam izah edilmemiş olduğundan, herkes anladığına göre şiir de kâfiyeyi kullanmaya çalışmıştır. Yukarıda da beyan ettiğimiz gibi belli kurallar olmayınca bu şekilde istimal edilmesinin de normal karşılanması gerekmektedir. İşte bütün bunlar göz önüne alınarak kavramları yeniden eskisi ve yenisi ile gözden geçirmek, her şeyi yerli yerine koymak gerekmektedir. Bizde bu yazımızda yarım kâfiyeden başlayarak, bütün kâfiyeleri elimizden geldiği kadar örnekleri ile açıklamaya çalışacağız.

Yukarıdaki koşmada birinci dize ile 2. ve 3. dize arasında kâfiye yoktur. Yarım kâfiye 2. ve 3. dizeler arasında vardır. Ancak 1. dize de sadece redifteki ses benzerliğinden yararlanılmıştır. Bu şiirde bir kusurdur. Bunu izah etmemizdeki gaye bazı şiir yazarın ek olarak kullanmış olduğu aynı görevi yapan rediflerin kâfiye zannedilmesi ve kâfiye olarak kullanılmasıdır. Oysa redif kâfiye demek değildir. Aşağıdaki semâide de böyle bir durum söz konusudur.

*“Elâ gözlü nazlı dilber
Hâlimden haberin var mı?
Seni benden ayırdılar
Zulümden haberin var mı?
...
...
Ömer ider gülüşmüşler
Âşıkların yanılmışlar
Bahçende gülün dermişler
Bağından haberin var mı?”*

Âşık Ömer’e ait bu güzel türkü de son bende dikkat edelim. Buradaki mısraların hiç birinde kâfiye yoktur. –mişli, mışlı geçmiş zaman ekinin seslerinden faydalanılarak rediflerle yetinilmiştir. “l” sesi ile “r” sesinin mahreçlerinin yakınlığından başka bir ahenk unsuruna rastlanılmaz. Aynı zamanda şâir “hâlimden, zulümden, ölümden” gibi son mısralardaki redif ana uyağının da “bağından” kelimesi ile değiştirildiğini görüyoruz. Bu da şiirde bir kusur olarak görülmeli ve belirsizlik ortalıktan kaldırılmalıdır.

Konuyu toparlayacak olursak tek ses benzerliğine dayanan yarım kâfiye ile yazılan şiirler ahenk ve kulağa hoş gelmesi bakımından diğer şiirlerden daha zayıftır. Bu tür şiirlerde tek hece ve rediflerle yapılan yarım kâfiye “kor, yâr, nur vs.” gibi çok heceli yarım kâfiye ile yazılan şiirlerden kulağa daha hoş gelmektedir.

Meselâ:

*“Hatırıma düştü eski bir sanat
Barda, beğde bir de borda mânâ var
İşitmeyenler der bu nasıl hikmet
Tarda, terde, tirde, torda mânâ var...” (Huzurî)*

Buradaki “sanat” ve “hikmet” uyakları ancak “t” sesi ile yarım kâfiye sayılır. Ancak ne kadar zayıf olduğunu okuyanlar anlayacaktır. Bu tür uyaklara göre:

*“Siyah kâküllerin dökmüş
Kızıl güllere güllere
Ala gözlerini dikmiş
İnce yollara yollara...” (Köroğlu)*

Böylesi tek heceli uyaklar daha hoş gelmektedir.

Böylece yarım kâfiye hakkında söyleyeceğimiz sözler burada bitmiştir. Belki de burada anlattıklarımız herkesin bildiği şeylerdir ancak bilinmesi gerekir ki, her bildiğimiz şey zamanla unutulmaya yüz tutar. Ve tekrar edildikçe hafızamızın bir kenarına kazılır ve bu bilgiler tazeliğini korur. Yapmak istediğimiz şey de bundan ibarettir.

GÜLMEDİ**Ekrem KAFTAN**

Ya Rab ne hikmettir ki cismimde cân gülmedi
Halk ettiğinden beri fani cihân gülmedi

Nice bin nebi geldi beşer gülsün diyerek
Ehl-i küfür güldü de, ehl-i imân gülmedi

Gözyaşına gark oldu Nuh tufanınca âlem
Hak yolunda dökülen kutlu al kan gülmedi

“Dünyada rahat yoktur” imân ettik Allah’ım
Yangında cümle yıldız ve âsumân gülmedi

Eşref-i mahlûkatı yutmaya doymaz toprak
An-be-an verdiğimiz bunca kurbân gülmedi

Her bahar aşk yerine mahza ıstırâb verir
Gülde bülbül gülmedi, çölde ceylân gülmedi

Uşşâkın nasibine ağlamak düştü her dem
Azâbı zevk edinen hiçbir cânân gülmedi

Kurşun gibi ağırdır çektikleri elemden
Kubbeler inler durur, mahzun ezân gülmedi

Âsitâne demişler müjdeli İstanbul’a
Târumâr yedi tepe, mâmur, virân gülmedi

Gelip geçti dünyadan nice meçhul padişah
Makberden bile mahrum kaç bin hâkân gülmedi

Hürrem dedi yârine güldürür belki diye
Âlemlere hükmeden tek Süleymân gülmedi

Gül dedik, güzellere Habîb’in hürmetine
Gönüller yıktı hepsi, vuslat, hicrân gülmedi

Her mısra gözyaşından mürekkeple yazılmış
Haram mı ki Allah’ım çeşm-i giryân gülmedi

Bir katre sevdâ için hebâ etti ömrünü
Şiirde yektâ idi, âh Hilmi Hân gülmedi